

Juhannustaikaa sillalla. Kultasarjan kuvat ja kertomukset olivat tuontiviihdettä. Vasen reuna peittyneet sidoksen taitteeseen. Kansalliskirjaston Fennica-kokoelma. Kioski-kirjallisuus, sivu 34.

Internet osoitteita

Kansalliskirjaston kotisivu
<http://www.kansalliskirjasto.fi>

Kulttuuriperintörahassto
<http://www.rahasto.kansalliskirjasto.fi>

Pelasta kirja -kampanja
<http://www.pelastakirja.kansalliskirjasto.fi>

Tietolinja – Kansalliskirjaston elektroninen tiedotuslehti
<http://www.kansalliskirjasto.fi/tietolinja/>

<http://www.nelliportaali.fi>

<http://digi.kansalliskirjasto.fi>

KANSALLIS- KIRJASTO

Lippu, pikari ja julma ase
 Mika Waltari 1908–2008
 Raittila, Utrio, Westö
 Sisu ja suomalainen kirjallisuus
 Dekkariseura

KANSALLIS-
KIRJASTO

PL 15 (Unioninkatu 36)
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: kk-tiedotus@cc.helsinki.fi
Telefax 191 22581
50. vuosikerta

Toimitus:
Päätoimittaja
Esko Rahikainen
(09) 191 22722
esko.rahikainen@helsinki.fi

Toimituskunta:
Dorrit Gustafsson, pj.
Harri Ahonen
Aki Kangas
Laura Kärkkäinen
Katri Nissilä
Sinimarja Ojonen
Esko Rahikainen

Taitto:
Pentti Järvinen

Skannaus ja kuvankäsittely:
Kari Timonen

Osoitteenmuutokset:
Kristiina.a.nieminen@helsinki.fi
(09) 191 22720

Kansalliskirjasto-lehti verkossa:
www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/kk-lehti/html

Artikkelit luettavissa myös
ELEKTRA-tietokannassa
www.kansalliskirjasto.fi/elektra

Erikoispaino Oy
Helsinki 2008

Sisällys 2/2008

- 1 **Da Vinci-koodi ja Rauhaton yö**
Da Vinci-koden och Oroliga natten
Esko Rahikainen
- 3 **Uutiset**
- 4 **Lippu, pikari ja julma ase**
Kuinka Waltari etsi aineistoa idän romaaneihin
Panu Rajala
- 10 **Mika Waltari – The Human Voice**
Raija Majamaa
- 15 **Mika Waltari – Keräilijöiden suosikki**
Jukka Sarjala
- 18 **Kirjastoista, kirjailijanammattista ja sananvapaudesta**
Hannu Raittilan, Kaari Utrion ja Kjell Westön haastattelu
- 24 **Sisu ja suomalainen kirjallisuus**
Vilja-Tuulia Huotarinen
- 28 **Kirjoittamisen prosessista**
Risto Oikarinen
- 34 **Kioskikirjallisuus – kulttuurivaara vai kulinarismia**
Juhani Niemi
- 38 **Kotimainen rikoskirjallisuus tänään**
Kirsi Luukkanen
- 43 **Ruislinnun laulu**
Eino Leino ja runoilijan nimikkoseura
Esko Rahikainen
- 49 **Kirjallisuuspankki**
- 50 **Kamala kihlajaispäivällinen ja Omituinen varas**
Kansalliskokoelman nurkkanovelleista
Harri Ahonen ja Heikki Kaukoranta
- 57 **Talo Pompejissa**
- 58 **Kadonneen Lottalaulukirjan jäljillä**
- 60 **Tiinan triviati**
- 62 **Näyttelyt, tapahtumat ja Taiteiden yö**

Kansi: Tunnustettuja ja kiisteltyjä kirjailijanimiä Akateemisen kirjakaupan myyntipöydällä.
Kuva Esko Rahikainen

"Laulava kansa". Vuoden 2007 Taiteiden yön yhteislaulutilaisuuteen Kansalliskirjaston kupolisaliin eivät kaikki halukkaat mahtuneet. Ajopuut-yhtye säestää. Tänä vuonna yhteislauluilta on suuressa lukusalissa 22.8. kupolisalin ollessa varattuna Intohimona-kirjat näyttelylle.

Taiteiden yö Kansalliskirjastossa

Unioninaktu 36, perjantaina 22.8. klo 19–22

Intohimona kirjat

Kirjojen kerääjiä 1600-luvulta nykypäivään.
Näyttely kupolisalissa.

Vaan ei vallesmannille!

Korpirojusta Koskenkorvaan.
Näyttely kahvilassa.

Laulava kansa!

Perinteinen yhteislauluilta suuressa lukusalissa.
Ajopuut-yhtye. Juontaa Esko Rahikainen.

Da Vinci-koodi ja Rauhaton yö

Maan uumenista pumpataan vuosittain miljardeja tynnyreitä öljyä, joka itsessään on mustaa ja pahanhajuista, mutta jalostettuna saa elottomat koneet liikkeelle. Se on kuin koneen henki, sukua ihmisen hengelle. Kansalliskirjaston uumenista voi pumpata miljardeja ihmisen hengen ilmauksia, ajatuksia, unelmia, suunnitelmia, tunteita, intohimoja – kaikki sanoina, kuvina, merkityksinä, kirjoina.

Kirja on monille meistä uutuusromaani, jota luemme työmatkalla, sängyssä ja lomalla, löytöretki ja pako mielikuvituksen maailmaan, pois arjen rutiineista. Ja kauppa käy! Suomen kustannusyhdistyksen tilastojen mukaan vuoden 2007 kaunokirjallisuuden myynti oli 40 miljoonaa euroa. Suurten painosmäärien taustalla olivat tutut kirjailijanimet Laila Hietamies (Hirvisaari), Ilkka Remes, Arto Paasilinna ja Reijo Mäki ja ulkomaisista kirjailijoista Henning Mankell, Patricia Cornwell, Liza Marklund ja Dan Brown!

Yksistään *Da Vinci-koodia* on myyty yli 200 000 kappaletta, vaikka juttu on perin epäuskottava. Vain yksi esimerkki: Niin tyhmä pariisilainen poliisipäällikkö ei ole, että uskoisi amerikkalaisen professorin hypänneen illalla Louvren taidemuseon vessan ikkunasta yli kymmenen metrin korkeudesta alhaalla liikennevaloissa seisovan rekka-auton lavalle, olkoonkin että siinä oli pressukate. Siinä käy huonosti! Mutta tarinat lumoavat, sen todisti Harry Potter, eikä aikuisten satujenkaan tarvitse olla totta.

Miksi kirjan suuret myyntiluvut olisivat arvo sinänsä, kyseenalaistaa tämän numeron kirjoituksessaan Vilja-Tuulia Huotarinen, ja toteaa kirjalla voivan olla suuria, välillisiä tai välittömiä vaikutuksia lukijan elämään. Harva tuntee Albrecht Goes'in pienen kirjan *Rauhaton yö*, joka kahden yksin eläneen tuttavani sanojen mukaan ”pelasti heidän joulunsa” aivan kuten Akira Kurosawan elokuva *Punaparta* kerran pelasti pääsiäiseni.

Kirja on aikakone, joka vie meidät kauan sitten eläneiden ihmisten seuraan, iloitsemaan ja innostumaan heidän kanssaan, kärsimään ja toivomaan parasta. Kirjailijoilla on usein valta ”päästää meidät pahasta”, ikävystymisestä ja piinaavista mielikuvista ... heillä on mielikuvituksen taikasauva ja paratiisin avain. □

Da Vinci-koden och Oroliga natten*

Arligen pumpas det ur jordens inandöme miljarder fat olja som i sig är svart och illaluktande men i raffinerad form sätter livlösa maskiner i rörelse. Oljan är som maskinens ande, besläktad med människans ande. Ur Nationalbibliotekets gömmor kan man pumpa miljarder uttryck, tankar, drömmar, planer, känslor, passioner av människoanden – allt i form av ord, bilder, betydelser, böcker.

Boken är för många av oss en ny roman som vi läser på arbetsresan, i sängen och på semestern, en upptäcktsresa och flykt i fantasins värld, bort från vardagsrutinerna. Och böckerna säljer! Enligt Finlands förlagsförenings statistik uppgick försäljningen av skönlitteratur år 2007 till 40 miljoner euro. Bakom de stora upplagorna fanns de kända författarnamnen Laila Hietamies (Hirvisaari), Ilkka Remes, Arto Paasilinna och Reijo Mäki och bland utländska författare Henning Mankell, Patricia Cornwell, Liza Marklund och Dan Brown!

Det har sålts över 200 000 exemplar av enbart *Da Vinci-koden*, trots att berättelsen är tämligen otrolig. För att nu ta ett exempel: Så dum i huvudet är inte polischefen i Paris att denne skulle inbilla sig att en amerikansk professor på kvällen skulle ha hoppat ut genom toalettönstret i konstmuseet i Louvre från mer än tio meters höjd ned på flaket till en långtradare som stod vid trafikljusen. Må vara att långtradaren var täckt med en presenning. Det kan bara sluta illa! Men berättelser förtrollar, det har bevisats av Harry Potter, och inte behöver vuxnas sagor vara sanna heller.

Varför skulle en boks stora försäljningsciffror vara ett värde i sig, frågar Vilja-Tuulia Huotarinen i sin artikel i detta nummer och konstaterar att en bok kan ha stora, indirekta eller direkta effekter på läsarens liv. Få känner till Albrecht Gores *Oroliga natten*, som enligt två ensamlevande bekanta till mig ”räddade deras jul” liksom Akira Kurosawas film *Rödskägg* en gång räddade min påsk.

Boken är en tidsmaskin som tar med oss till personer som levde för länge sedan för att vi ska glädjas och inspireras tillsammans med dem, lida och hoppas på det bästa. Författare har ofta makten att ”förlösa oss från det onda”, från långtråkighet och plågsamma föreställningar... de besitter fantasins trollstav och nyckeln till paradiset. □

Svensk översättning: Kristian Forsman

*Svensk översättning saknas. Originalen heter *Unruhige Nacht*.

KUVA KARI TIMONEN

Kevään varmoja merkkejä ovat muuttolinnut ja professori Heikki Solinin klassillisen filologian kirjalahjoitukset. Vararehtori Hannele Niemen kiitossanat. Lahjoituksesta lähemmin sivulla 57.

Uusi kulttuuriportaali avattu

MICHAEL-kulttuuriportaali yhdistää Suomen kirjastojen, arkistojen ja museoiden digitaaliset aineistot. Portaalilla on osa Euroopan komission eTEN-ohjelman rahoittamaa MichaelPlus-projektia. Portaalista lähemmin sivulla 33. □

Kirjallisuuspankki

Suomalaisen Kirjallisuuspankki-palvelun selvitys on valmistunut. Selvitysmiehenä on toiminut professori *Jyrki Nummi*. Lähemmin sivulla 49. □

Kirjateko

Kirjakauppiat ja kustantajat ovat perinteisenä toimialapöytätyönään Hämeenlinnassa äänestäneet

täneet 320 hengen voimin Kirjateoksi professori *Heikki A. Reenpään* Fennica-kirjaston lahjoituksen Kansalliskirjastoksi. www.kansalliskirjasto.fi/extra/reenpaa/index.html □

ONIX-keskus

Kansalliskirjasto ja Kirjavälitys Oy ovat perustaneet ONIX-keskuksen, jonka toiminnan tavoitteena on kerätä tuotetietoja, laajentaa tuotetiedon kattavuutta, helpottaa sen ajantasaista jakelua, tukea kirja-alan tietojärjestelmien ja palveluiden kehittämistä. Lisäksi järjestetään koulutusta ja tarjotaan verkkopalveluna formaatin mukainen tallennusala, jonka avulla julkaisijat voivat tuottaa julkaisujen tuotetietoja mahdollisimman yhdenmukai-

sesti ja laadukkaasti.

ONIX-keskus osallistuu ONIX-formaatin kehittämiseen kansainvälisessä EDI-EUR-ryhmässä.

Palautetta

Kansalliskirjastolehden ulkoasusta, teemoista, artikkeleista ja toimituspolitiikasta toivotaan lukijapalautetta. Kyselylomake osoitteessa <http://www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/tiedotus/kansalliskirjastolehti.html> □

Kiitos ajastasi!

Uusi Tietolinja on luettavissa osoitteessa www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/tietolinja/

Lippu, pikari ja julma ase

Kuinka Waltari etsi aineistoa idän romaaneihin

Mistä Mika Waltari ammensi suunnattomat asiantietonsa historiallisiin romaaneihinsa? Hyvin tiedetään, että hän luki valtavasti ja kaivautui, kuten hän sanoi, rauhallisesti kuin myyrä tulevan romaaninsa aikakauteen. Kaivautuminen edellytti lukemisen lisäksi matkustamista, museokäyntejä, kokoelmien tutkimista, visuaalisia herätteitä, veistoksia ja tauluja, vanhoja rahoja ja usein satunnaisen tuntuisia esinelöytöjä.

Paras johdatus Waltarin työtapaan on hänen matkakirjansa *Lähdin Istanbuliin*, joka ilmestyi 1948. Tuolloin hän keräsi aineistoa, josta kasvoi viiden vuoden työperiodi ja neljä romaania. Niistä *Mikael Karvajalka* (1948) ja *Mikael Hakim* (1949) muodostavat yhden kokonaisuuden ja *Johannes Angelos* (1952) ja postuumisti 1981 julkaistu johdanto *Nuori Johannes* toisen.

Waltari matkusti Istanbuliin Pariisiin, Rooman ja Venetsian kautta. Hän liikkui kolmella aikatasolla: nuoruutensa muistoissa ja nykyhetkessä, mutta syvimmissä ajatuksissaan 1500-luvulla. Hän tarvitsi lähdeteoksiksi harvinaisuuksia, joita ei löytynyt mistään Helsingin tieteellisestä kirjastosta. Hän rohkeni moitiskella Helsingin yliopiston kirjastoakin kirjeessään ystävälleen Jalo Sihtolalle. Tärkeitä lähteitä ei löytynyt edes Pariisin antikvariaateista rue Bonaparten var-

relta tai St. André des Artsista. Vasta Genevessä kustantaja Jeheberin kirjakauppa lupaa omia kanaviaan käyttäen tiedustella Waltarille hänen tarvitsemiaan teoksia. Mitä ne olivat, jää matkakirjassa tarkentamatta.

Kustantajan kunniavieraana

Waltari matkusti ensimmäisen kerran yhdessä vaimonsa Marjatan kanssa Pariisiin saakka, mistä hän jatkoi omin päin Istanbuliin. Välillä käydään Sveitsissä, minne Waltarit matkaavat paitsi kirjoja etsimään ja museoihin, ensi sijassa tapaamaan *Sinuh*en sikäläistä kustantajaa. Helsingin yliopiston pitkäaikainen ranskan kielen lehtori Jean-Louis Perret oli kääntänyt romaanin omalla riskillään ranskaksi ja löytänyt sen kustantajaksi viimein Genevestä vanhan ja arvostetun Jeheberin.

Putnam & Co julkaisi Johannes Angeloksen Lontoossa 1953 Naomi Walfordin käännöksenä nimellä "The Dark Angel". Käännös on tehty ruotsinkielisestä laitoksesta. Kannen kuva Jules Gotlieb.

José Janis'in Barcelonassa 1958 julkaisema Waltarin kootut teokset on hieno esimerkki kirja- ja sidostaiteesta ja kunniaaksi kustantajalle.

Kustantajan vieraanvaraisuus kohottaa matkan uudelle tasolle, eikä kertoja jätä ylistämättä sveitsiläisissä ravintoloissa nautittuja aterioita. Paras tarjoillaan vanhassa myllyssä, Aux vieux Moulin, kellanvihreiden viinivuorien keskelä. Tuntuu kuin sotaa ei olisi koskaan ollutkaan. Vain sinnikkään kustantajan Hans Jeheberin vatsatauti himmentää tunnelmaa, mutta siihenkin kertojalla on matkan varrella yksinkertainen ratkaisu mielessään. Hän varmistaa, että tämän suomalainen vaimo, viimeisillään raskaana oleva Margharetta, Marjatan vanhoja tovereita, osaa hädän tullen ajaa autoa: ”Viinillä on aina rohkaiseva vaikutus ja mielessäni kangasteli kuvitelma, että pahimmassa tapauksessa voimme haudata Hansin jonnekin tien varrelle, missä muutenkin näkyi siellä täällä ristejä, ja jatkaa kolmisin matkaa Berniin.”

Lähetystöneuvos Jaakko Leppo, tuttu mies sotavuosien propagandatöistä, ottaa Waltarit hoiwiinsa Bernissä, ja yöspito sen kun paranee. Aa-

miaisisännäksi järjestyy italialainen markiisi, ja päivällisellä kivitorniin rakennetussa Käfigturmin ravintolassa Leppoa palvelee kuin ruhtinasta ”ja meidänkin yllemme lankesi osa hänen sädekehästään”. Ylelliset hotellihuoneet ja autokuljetukset korvaavat monin verroin lakkojen sekoittaman Pariisin koettelemukset ja myös kiipeilyn sumuisella Jungfraujochilla, missä Waltari vilustuu aivan kuin nuoruutensa junamatkalla Wienin Rax-alpeilla. Hän onnistuu kertomaan satumaiset matkavaiheet samalla pehmentävällä itseironialla kuin onnistumattomat kommellukset, joita on kohdattu kylliksi. Suomalaisten kirjailijoiden joukossa ei ole muita, joilla sinä aikana voisi olla mitään vastaavaa kerrottavana – ehkä Göran Schildtin purjehdusmatkoja lukuun ottamatta. Tämä on kuitenkin vain ulkokuorta.

Vasta saatettuaan vaimonsa Zürichin kentällä lentokoneeseen tämän palatessa Ruotsin kautta kotiin Waltari vapautuu toteuttamaan matkan varsinaista tarkoitusta.

Tykistöä tutkimassa

Kiertäessään Bernin museoita ja kirjakauppoja hän selvittää lähemmin työtapansa lukijoille. Yksittäiset esineet – vanha lippu, koristeellinen hopeapikari, julma ase – voivat herättää ”tulvi- van virran ajatuksia” ja elävöittää kokonaisen aikakauden. Gutenberg-museossa häntä lumosivat kirjapainotaidon varhaiset saavutukset, jolloin puulaatan avulla oli kyetty painamaan kauneinta mitä graafinen ala sen jälkeen oli kyennyt luomaan. Tutkijan mietteet lähestyivät matkan polttopistettä, tykistön ja kirjapainotaidon yhtaikaisia leikkauskohtia. Samalla kun tiedonvälitys tuli mahdolliseksi yhä laajemmille kansankerroksille, myös joukkotuhoaseiden kantovoima ja teho kasvoivat samassa suhteessa. Tämä ei Waltarin mielestä voinut olla sattumaa.

Päätelmä oli intuitiivinen eikä perustunut tieteelliseen havaintoon. Waltarilla oli oma teorianensa siitä, kuinka suuresti heittoaseiden kehitys tuliaseiksi ja liikkuvaksi tykistöksi oli vaikuttanut maailmanhistorian kulkuun. Hänen innostuksensa tykkejä ja niiden valamista kohtaan vaikuttaa miltei monomaaniselta. Hän rientää museoissa ensimmäiseksi tutkimaan tykkien toimintaperiaatteita ja valitsee reittinsäkin niin, että Euroopan parhaat heittoaseiden ja tykkien kokoelmat tulevat tarkoin läpikäydyiksi.

Eräänä lähtökohtana hänellä on vaimonsa Marjatan serkun Kalervo Huurin väitöskirja *Zur Geschichte des Mittelalterlichen Geschütswesens aus orientalischen Quellen* vuodelta 1941, jossa tutkittiin keskiajan ampuma-aseiden kehitystä erityisesti itämaisten lähteiden valossa. Waltari oli käynyt Huurin kanssa aiheesta keskusteluja Helsingissä ja Hartolassa ja saanut tietoonsa yksityiskohtia, jotka innoittivat hänen mielikuvitustaan. Koettu sota on harrastuksen taustalla. Kohtalonomaisesti oma tutkimusala katkaisi Kalervo Huu-

rin lupaavan tieteellisen uran. Venäläisten nykyaikaiset ”heittokoneet” surmasivat vasta väitelleen luutnantin Sallan taisteluissa marraskuussa 1941.

Waltarilla oli lähteenään toinenkin spesialisti, Zürichin historiallisen museon johtaja E. A. Gessler, jonka tutkimuskohteena olivat 1600-luvulla keksityt nahkatykit, sittemmin kelvottomiksi osoittautuneet. Waltari oli odottanut antoisaa tapaamista, mutta kuuli surukseen, että Gessler oli kuollut edellisenä keväänä. Näin hänen on jatkettava yksin tutkimuksiaan. Hänen seikkaperäinen syventymisensä tykkien toimintaan herätti mu-

”Tutkijan mietteet lähestyivät matkan polttopistettä, tykistön ja kirjapainotaidon yhtaikaisia leikkauskohtia.”

seossa niin paljon huomiota, että hänen avukseen toimitettiin tekninen asiantuntija, aseiden konservaattori. Vähitellen Waltarista kehittyi tämän aseteknologian haaran kenties syvällisin

tuntija maanosassaan. Hän kuitenkin tähdentää tieteellisen ja oman tutkimustapansa välisiä eroja:

”Kirjailija etsii materiaalia toisella tavalla kuin tiedemies. Hän hakee kaiken takaa ihmistä, poikkeusta, oikkua, kun taas tiedemiehen pyrkimyksenä on yleispätevyys, periaate, johtava ajatus. Mutta historiallinen tutkimus on upottava meri, jokainen selvinnyt kysymys aukaisee lukemattoman määrän uusia kysymyksiä, ja tahtoen tai tahtomattaan joutuu penkomaan paljon sellaista, mitä ei koskaan myöhemmin joudu käyttämään. Eräässä mielessä historiallinen tutkimus säilyneiden muodollisten todistuskappaleiden perusteella on mitä jännittäväntä salapoliisintyötä, joka saa mielikuvituksen liikkeelle ja pään kuumenemaan, kun siihen oikein innostuu. Koetin pitää pääni kylmänä ja ajatella koko ajan ihmistä, joka piili museon jokaisen ruostuneen ja ajan himmentämän murha-aseen takana. Eikä elämyksen merkittävyys suinkaan riipu niin paljon siitä, mitä tai miten paljon näkee, vaan ennen kaikkea siitä, miten vastaanottavassa ja luovassa vireessä on. Saman huumaavan elämyksen voi kokea kesken kaiken vieraan kaupungin katua kävellessä, vanhan tor-

nin, kuluneen vaakunakilven, sillan alitse virtaavan vaaleanvihreän veden herättäessä etäisen muiston ja pannessa ajatukset toimimaan, niin että äkkiä selviää näkemykseksi paljon sellaista, mitä aikaisemmin turhaan on ajatellut tai mikä on jäänyt vain tiedon painolastiksi sielun pohjal- le. Saman luovan elämyksen voi kokea hajamieli- sesti lukiessaan vanhaa kirjaa ja katseen kiintyessä johonkin tahaan tai muistiinpanoon, jonka joku outo lukija on sata tai parisataa vuotta sitten jät- tänyt jälkeensä kellastuneihin lehtiin.”

Zürichistä Waltari matkusti Milanoon, tar- koituksena silmätä lähemmin Venetsiaa ennen jatkamista määränpähän Istanbuliin. Hän oli kä- väissyt maassa nuoruudenmatkallaan 1931, mutta vasta nyt Italia ”löi kuin huumaus ylitseni”.

Waltari laatii junamatkasta Venetsiaan miltei novellin, jossa italialainen mentaliteetti ja lahjot- tavuus, ravintolavaunukeskustelu balkanilaisen diplomaatin kanssa, selostus Suomen poliittisesta asemasta sotien jälkeen sekä varoitukset grappan ja naisten turmiota tuottavasta vaikutuksesta su- lautuvat nautittavaksi kokonaisuudeksi. Suoma- laisen kirjailijan eräs missio on selittää epäuskoi- sille kyselijöille, kuinka hyvin ja miehittämättö- mänä Suomi sentään on selvinnyt maailmanso- dasta taisteltuaan ainoana maana Euroopassa sekä Neuvostoliittoa että Saksaa vastaan. Uskollinen propagandisti levittämässä vieläkin oikeaa tietoa kotimaastaan.

Kreivin muistelmat ja Barbaron päiväkirja

Havainnollisesti Waltari kuvaa saapumisen Ve- netsiaan, missä hänellä ei näytä olevan selvää tut- kimusohjelmaa. Pieni vahinko, kirjan unohtu- minen junanvaunuun, näyttää millaista lukemis- ta Waltari oli Pariisin antikvariaateista metsä- tänyt: kreivi de Bonvillen pieni muistelmakirja, missä renegaatiksi luopunut sotapäällikkö kertoo anekdootteja Venetsiasta ja Turkista, johdattaa jo suoraan Mikael Hakimin tuleviin kokemuksiin.

Kirja löytyy ihmeen kaupalla Venetsian rautatie- asemalta; joskus lukija miettii, kuinka paljon Wal- tari sepittää ja kuinka monia kertomisen arvoi- sia sattumuksia osuukaan hänen matkansa varrelle. On syytä muistaa hänen matkakirjansa alaotsikko ”Totta ja tarua Euroopasta 1947”.

Tulevan romaaninsa maailmassa Waltari vii- vähtää piazza San Marcolla katsellen loisteliasta ryöstösaalista ristiretkien ajoilta, mutta muistaen samalla, että Venetsia oli lopulta ainoita länsivaltioi- ta, joka lähetti apua Bysantin taistellessa turkkilais- ten ylivoimaista piiritystä vastaan. Bysantin sortu- minen merkitsi myös Venetsian vallan murtumista.

Tällä matkalla vaiko vasta seuraavalla Walta- ri nousee Venetsian Pyhän Markuksen kirjastoon Piazzettan varrella vastapäätä vanhaa dogien pa- latsia. Hän on tutustunut Konstantinopolin piiri- tyksessä mukana taistelleen Niccolo Barbaron päi- väkirjaan painettuna, mutta nyt hän haluaa nähdä sen alkuperäisen, koristeltuun nahkakansiin si- dotun kappaleen. Matti Klinge ei usko, että alku- peräinen laitos annettiin jonkun suomalaisen kir- jailijan luettavaksi, mutta Jussi Nuorteva pitää sitä hyvinkin mahdollisena. Luottakaamme Waltariin. Hän lukee 67-sivuisen aikakauden kaunokirjoi- tuksella kirjoitetun päiväkirjan, jossa nuori venet- sialainen isänmaanystävä kertoo piirityksen traagi- set vaiheet. Tärkeimmät havainnot Waltarille tar- joaa tuntematon kommentaattori, joka on tehnyt lisäyksiä marginaaliin punaisella musteella. Mitä hän sanoikaan: tärkeimpiä kirjailijalle ovat alaviit- teet ja pienet yksityiskohdat, eivät niinkään suuret linjat. Kun Niccolo Barbaro syyttää genovalaisia kavalluksesta, sivuun on kirjoitettu ”Angelo Zaca- ria, kreikkalainen kavaltaja turkkilaiselle.”

Johannes Angelos syntyy ja alkaa kasvaa ro- maanin päähenkilöksi. Samalla löytyy tulevan ro- maanin muoto, päiväkirja. Waltarilla on jo kiire matkansa määränpähän, Istanbuliin. □

FT Panu Rajala on kirjailija ja kirjallisuudentutkija ja Mika Waltari-seuran varapuheenjohtaja.

Hiekkaan hautautunut sfinksi ja pyramidit C. Pancoucken teoksessa "Description de L'Egypte". Paris 1823.

Mika Waltarin Sinuhe on käännetty 40:lle kielelle, uusimpana marinkielinen käännös.

Daryl F. Zanuck tuotti ja Michael Curtiz ohjasi 1954 valmistuneen elokuvan "The Egyptian", jossa Sinuheä näytteli Edmund Purdom, Kaptahia Peter Ustinov ja Meritiä Jean Simmons.

Mika Waltari – The Human Voice

Sotien jälkeisessä Suomessa kirjailijat pakenivat mielikuvituksen maailmaan henkisten arvojen romahdettua. Vuonna 1945 ilmestyivät P. Mustapään *Jäähyväiset Arkadialle*, Aaro Hellaakosken *Huojuvat keulat*, Tove Janssonin *Småtrollen och den stora överstämningen* (suomeksi *Muumit ja suuri tuhotulva* 1991) ja Mika Waltarin *Sinuhe, egyptiläinen* intensiivisen luovan innoituksen tuloksena. Jansson ja Waltari etäännyttivät romaaninsa suomalaiskansallisista tarkoituspelistä päämääränään suvaitsevuus ja ihmisten keskinäinen ymmärtäminen. He saavuttivat kansainvälisen maineen, joka karttuu yhä uusien käännösten välityksellä.

”Kirjailijan ainoa todellinen kunnianhimo on kirjoittaa niin hyvin kuin suinkin osaa, ilmaista kirjoissaan itsensä lävitse kaikki ihmisen ongelmat, ihmisen raadollisuuden, hyvyuden, kaikki ihmisessä vihaamatta koskaan ihmistä, koska ihminen on ihmisen ainoa veli täällä maan päällä.”

Yli kuusikymmentävuotias Waltari kiteytti joulukuussa 1970 kirjailijantehtävänsä helsinkiläisille koulupojille Timo Eskolle ja Kim Karumalle. Haastattelunauha on säilynyt Suomalai-

sen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkistossa ja se antoi lähtökohdan Lähi-idän kiertoon suunniteltavalle kiertonäyttelylle. Näyttelyn toteutus ja kierrätys onnistui yhteistyössä Suomen Lähi-idän instituutin (silloisen Jerusalemin-instituutin) tieteellisen toiminnan, opetusministeriön ja suurlähetystöjen avustuksella. Suurlähetystöt ottivat vastuulleen kulttuurisia tehtäviä, myös teksti- ja kuvamateriaalin tarkistamisen ja nostivat kohdemaissa suomalaisen kulttuurin uutisotsikoihin.

Suomen Jerusalemin-instituutin avajaisiin 1995 tuotettu kaksoisnäyttely *The Kalevala – An Epic of Finland 1835–1995 & Mika Waltari – The Human Voice* toi suomalaisen kulttuurin helmet tavalliselle verojaan maksavalle kansalaiselle Jerusalemin kaupungintalossa. Kulttuurimme keskeisin symbolilähde Kalevala on osa maailman kulttuuriperintöä ja sen sanoma saavuttaa vastakaikua kaikkialla. Viisikymmenvuotias *Sinuhe* ja Waltarin käännetty muu tuotanto erityisesti Välimeren kulttuuripiiristä on iätön.

Näyttelyn suunnittelussa otettiin huomioon kohdemaiden monikulttuurinen väestö ja Lähi-idän kulttuuriset erityispiirteet. Läh-

KUVA: RAJIA MAJAMAA

Suomen Jerusalem-instituutin avajaisnäyttelyssä 1995 oli aiheena Kalevala ja Mika Waltari.

tökohtana pidettiin kevyesti yhdessä laatikossa kuljetettavaa viiden puisen kehyksen kokonaisuutta, jonka pystytyksessä ei tarvittaisi työkaluja. Itsenäisesti jaloillaan seisovat seinäkkeet sisälsivät tulitikkulaatikon tavoin kehyksen sisään sujautettavat kaksi kuvapanelia (70 x 100 cm), joista toinen sarja kuvasi uusinta tietoa ja taidetta Kalevalasta, toisen sarjan näkökulma keskittyi Mika Waltariin. Tekstitys oli englanniksi kuvapanelissa, rakenteisiin liittyvässä alalaudassa teksti oli tarrapaperilla vaihdettavissa kohdemaan kielen mukaan. Olosuhteista riippuen voitiin näyttää vain toinen sarja, silloin toisten kuvapaneleiden valkea taustalevy käännettiin ulospäin. Näyttelyrakenteiden kehittelystä ja kuvien toteutuksesta vastasi Repro-Kopio ja visuaalisesta toteutuksesta graafikko Maarit Inbar. Näyttelyä saattoi täydentää paikallisin vitriinein, joiden aineisto kulki samassa kuljetus-

laatikossa. Näyttelyn lopetettua kiertonsa olivat kehykset käytettävissä seuraavaan näyttelyyn.

Jerusalemissa ja Tel Avivissa teksti oli käännetty sekä hepreaksi että arabiaksi. Kääntäjä oli Suomen Akatemian tutkija Haseeb Shehadeh, joka Galilean arabina hallitsi molemmat kielet suomen lisäksi. Tekstien sanamuoto ja kuvien sanoma oli harkittava tasapuolisuuden, säädyllisyyden sekä rodullisen, kielellisen ja uskonnollisen loukkaamattomuuden kannalta. Monien kansallisuuksien ja uskonnollisten ryhmien maissa esittelivät Waltarin tuotannossa toistuvat käsitteet *ihimillisyys, suvaitsevaisuus, ihmisten keskinäinen ymmärtäminen ja kauris turhuus* suomalaista kulttuuria kansainvälisestä näkökulmasta tutkittuna.

”Minä olen maailmankansalainen”, pakolainen sanoi hypistellessä käytöstä hylättyä sotilaspukuaan. ”Ei ole muuta neuvoa. Vain maailma

on enää isänmaani. Enkö siis rakastaisi koko maailmaa.” – ”Vapaus, suvaitsevaisuus”, kuiskasi pieni mies kyynelet silmissä. ”Myös kaunis turhuus”, ehdotin. (Ihmisen vapaus 1950)

Seemiläinen kulttuuri

Lähi-idän kulttuuria ja uskontoja on tärkeätä tuntea voidakseen ymmärtää länsimaista sivistystä. Tekstin tuottamisessa ja kuvien valinnassa sain oivallisen avun Helsingin yliopiston seemiläisten kielten professorilta Tapani Harviaiselta, joka perehdytti minut seemiläiseen ajattelutapaan. Hän kommentoi hauskaasti myös Sinuhen sisältöä, jossa nousi tieteellisten tosiseikkain valossa monien uskottavasti kuvattujen tapausten rinnalle kirjailijan vapautta hyödynnäviä taiteellisia ratkaisuja. Waltari oli siirtänyt Kreetan häviön ja Egyptin kirjoitusjärjestelmän uudistuksen ajankohtia. Väärän kuninkaan päivä tuli vasta uusassyrialaisella ajalla, ruukkujen särkeminen viittasi juutalaisten häiden tapoihin, Theban kapina ja orjien vapautus sekä Kreetan ja Mesopotamian nuottikirjoitus sekä replikoinnin tyyli olivat nekin Waltarin taiteellisia tehosteita. Baketamonin viesti kaksoisvaltion hyväksi oli tosiasiaa Tutankhamonin nuoren lesken vehkeilyjä heettiläisten kanssa.

Oma komiikkansa sisältyi siihen, että Waltari tietoisesti vältti mainitsemasta pehmeän sulokkaan Mitannin asukkaiden oikeata nimitystä ”hurrit”, sillä termi tunnettiin kaikkialla vähänkin tieteellisissä teksteissä.

Lääkäri Sinuhe ansaitsi Waltarin omin sanoin eniten hänen rakkauttaan ihmistä kuvattaessa, ominta itseään purkaen. Tunnettua on, että Sinuhella on kirjallinen esikuvansa Keskimäisen valtakunnan aikana toimineessa virkamiehessä, joka lähti maanpakoon Aasiaan, menestyi ja toimi sotaväen johtajanakin Syyriassa. Harviainen tunsu muita kirjallisia lähteitä, jotka vahvistivat Waltarin laajan lukeneisuuden.

Muinaisen Kreetan tanssijatyttö kuun paitetta hiuksissaan sai vaikutelmia Waltarin toisen ”kotimaan” Ranskan muotitietoisilta naisilta. Orientin naisilla oli valta avioiteitten kautta, mahtavimmat naiset olivat seuraavan hallitsijan äiti ja kuolleen hallitsijan vaimo, jotka voivat esiintyä itse omina subjekteinaan.

Waltari arvosti sotilaita: Horemhebin soturin malli toistuu *Johannes Angeloksessa*. Jäin miettimään, oliko Horemhebin taustalla Mannerheim, olojen stabilisoija ja pelastaja? Toisaalta sodan tarpeettomuus korostui ajatuksiltaan anarkistisen, mutta toiminnassaan heikon kalkanperkaaja Metin poliittisessa vihjeessä: kaikki on turhuutta. Meti käytti valituksessaan suomalaisen 1930-luvun raamatullista kieltä. Theban kansanmurha vertautui eurooppalaisen sivistyksen raunioon.

Sinuhen käännöksistä puuttuu yleensä Metin valitus, jota Waltari itse piti credonaan. Ensimmäisessä ruotsinkielisessä käännöksessä se on, mutta englannintaessaan 1949 Naomi Walford jätti Metin pois ja lyhensi tuntuvasti Waltarin tekstiä. Waltari ei estellyt lyhentämistä, päinvastoin hän katsoi suuren innoituksen vallassa kirjoitettujen laajojen tekstiensä paranevan lyhentyessään.

Kuvallisissa ratkaisuissakin luotin Tapani Harviaisen tietämykseen. Niinpä valitsimme eräänkin valokuvan, jossa Waltari valvoo tyttärensä läksyjenlukua keinutuolissaan istuen, seemiläisille se oli kiinnostava kuva.

Sinuhea jäljittämässä

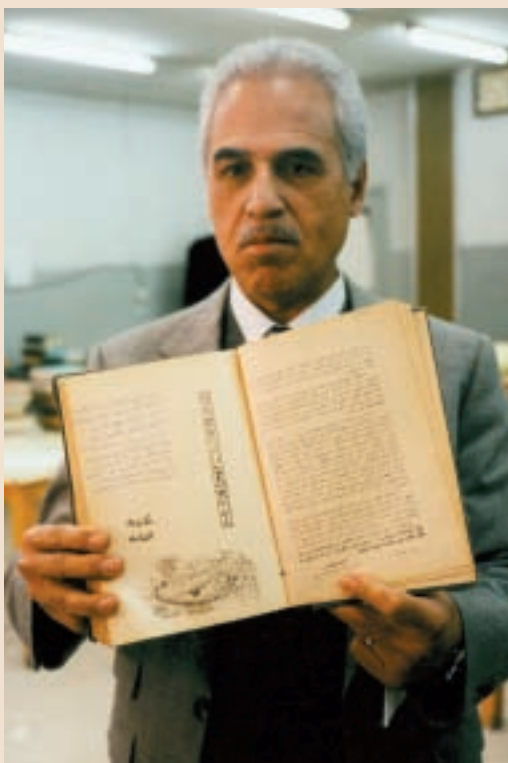
Waltarin tuotannosta otettiin arabiannokset ja hepreankieliset laitokset: *Vieras mies tuli taloon* (1956) oli käännetty arabiaksi, mutta myös kertomukset *Koiranheisipuu* ja *Jokin ihmisesä* (kääntäjä oli Louis Jiryis, painopaikka Kairo, ilman painovuotta). Waltarin romaaneista oli julkaistu hepreaksi vuoteen 1995 mennessä

Sinuhin hepreankielisen laitoksen kansi. Kansalliskirjasto.

KUVA: RAJIA MAJAMAA

Ammanissa sijaitsevan Jordanian kansalliskirjaston virkailija jäljitti kokoelmista arabiankielisen Sinuhin (1998).

Sinuhe egyptiläinen (1954, 1962, 1989), *Johannes Angelos* (1956), *Turms kuolematon* (1964), *Mikael Karvajalka* (1966), *Ihmiskunnan viholliset* (1968) ja *Vältökunnan salaisuus* (1989), kertomuksista myös *Ihmisen vapaus* (1951).

Näyttelyä valmistellessani sain tietää Egyptin suurlähettilään lukeneen basaarista löytämänsä arabiankielisen Sinuhin. Sihteeristöön Pirkko Lehtiaho kertoi teoksen olevan Jordanian yliopiston kirjastossa Ammanissa. Arabiannosta ei ollut kotimaisissa tietokannoissa, eikä kustantaja ollut tietoinen piraattikopiosta. Otin Helsingin yliopiston kirjaston avustuksella sinne yhteyttä ja sainkin myöntävän vastauksen johtaja Ph.D. Salah Jarrarilta. Käännös oli vuodelta 1955, kustantajana National House for Printing & Publishment, Cairo. Kääntäjä

Hamed Al-Qasbi oli saanut työnsä päätökseen helmikuussa 1955. Kiittelevän esipuheen oli kirjoittanut kuuluisa Taha Hussein, kirjailija ja Egyptin opetusministeri. Itse teos löytyi kirjastosta näyttelyn vieraillessa Ammanissa 1998, monivaiheisen etsinnän tuloksena. Translitteroinnin seurauksena aakkostuksessa ja luetteloinnissa oli eroavuuksia. Teoskappale ei ollut paikallaan hyllyssä, se ei ollut lainassa eikä kateissa, vaan sidottavana. Valokopiot käsissämme olimme tyytyväisiä, jäljityksessä suureksi avuksi olleen dosentti Martti Nissisen kanssa. Kairon suurlähetystö onnistui seuraavana vuonna löytämään loppuunmyydyin arabiannoksen vuodelta 1993.

Waltarin sanoma ihmisyyden kipinän säilyttämisestä keskeisten arvojen romahdettua,

aineellisen vallan ja raa'an voiman maailmassa oli Israelissa ajankohtaisempi kuin koskaan. Jitzak Rabinin murhan jälkeen näyttelymme tilalle sijoittui hänen muistonäyttelynsä.

Kairo 1996 – Damaskos 1997 – Amman 1998

Mika Waltari perehtyi teostensa lähteisiin useissa Euroopan maissa, Istanbulissakin hän kävi kolmesti. Tunnettua on, ettei hän matkustanut Egyptiin katsoessaan lähdeaineiston riittävän mielikuvituksen tueksi. Suurlähteläs Garth Castrénin kutsusta kaksoisnäyttely vieraili Kairossa helmikuun lopussa 1996 liittyen Lähi-idän instituutin ja Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen järjestämään kurssiin. Tutkimusryhmämme asui sattumoisin Taha Husseinin kadulla Zamalekin kaupunginosassa. Kalevalanpäivän juhlassa sai satapäinen yleisö kuulla tohtori Said Sadekin lausuvan myöhäiskeskiaikaisen runon ”Jos mun tuttuni tulisi” sheikki Tantawin käännöksenä 1840-luvulta sekä Sinuhun päätössanat, humanismin ylistyksen arabiaksi.

Televisio sisällytti tapahtuman professori Rostislav Holthoerin esitelmin uutislähetykseen ja sanomalehdet *Al Ahram Daily* ja *Al Akhbar* tiedottivat tilaisuudesta.

Suomalaisen kulttuurin saavutuksia esiteltiin ensi kertaa Syyrian kulttuuriministerin, kirjailija-tohtori Najah al-Attarin kutsusta Damaskoksessa 1997. Instituutin yhteistyötahona oli jälleen Suomen suurlähetystö. Presidentti Hafez al-Assadin mukaan nimetyssä Syyrian kansalliskirjastossa pidetty avajaisjuhla esiteltiin television pääuutislähetyksessä, radiossa sekä lehdistössä.

Helmikuussa 1998 sisältyi dramatiikkaa ”Jordania ennen ja nyt” -kulttuurienväliseen täydennyskoulutusohjelmaan, joka oli rakennettu yhteistyössä Jyväskylän yliopiston kanssa.

Waltarin sukupolvi oli vannonut, ettei koskaan enää sotaa. Uutistoimisto Reutersin kuvaus- ja uutiskalusto lensi Ammaniin samassa koneessa kuin suomalaisten tutkijoiden ryhmä. Pääsihteeri Kofi Annan oli paria päivää aiemmin matkustanut Bagdadiin estämään sotaa. Al-Bayt -yliopiston vierailua häiritsivät sotilashelikoptereiden roottorien äänet. Ammanin Royal Cultural Centerissä näyttelyn suojelijana toimi kuningas Husseinin serkun kanssa avioitunut ruotsalaissyntyinen prinsessa Majda Raad.

”Nuorena tunsin hyvin voimakkaasti olevani ehkä enemmän eurooppalainen kuin suomalainen. Tämä oli tietysti hyvin nuorekas käsityskanta ja viimeisimmät kehitysvaiheet ovat vieneet minut sentapaiseen ajatteluun, että vaikka Suomi on isänmaani niin Eurooppa on meidän perintömaamme, mutta koko maailma on meidän ainoa kotimme, ainoa synnyinmaamme”. Mika Waltari koulupoljille 1970.

Kalevalan ja Mika Waltarin kunniaksi toteutettu näyttely on vierailut suurlähetystöjen kulttuuritapahtumien yhteydessä Kiovassa, Lvovissa ja Kisinessä 1996, Tukholmassa 2000 sekä toistamiseen Egyptissä 2004 Bibliotheca Alexandrinan konferenssissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran näyttely on luovutettu pysyvästi Suomen Lähi-idän instituutille, jonka uusien toimiltojen avajaiset ovat syksyllä 2008 Damaskoksessa. □

Raija Majamaa on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran erikoistutkija.

Mika Waltari – keräilijöiden suosikki

Suomalaiset ovat lukijakansaa. Useissa kansainvälisissä lasten lukutaitotutkimuksissa suomalaiset peruskoululaiset ovat osoittautuneet maailman parhaimmiksi lukijoiksi. Hyvä yleinen lukutaito on vaikuttanut siihen, että Suomessa painotuotteiden – kirjat ja lehdet – määrä asukasta kohden on maailman kärkiluokkaa. Kirjahylly kuuluu kotien vakiokalusteisiin, vaikka hyllyllä ei olisi-kaan kuin muutama kirja valokuvien ja matkamuistojen seassa.

Melkein jokainen on ollut keräilijä jossain elämänvaiheessa. Kirjojen keräilylle on keksitty monenlaisia motiiveja: luontainen keräilyvietti, tiedonhalu, näyttämisen halu (sivistyskodin statussymboli), teeskentelemätön rakkaus, suorastaan intohimo kirjoihin. Varsin tavallista on, että ahkerasta kirjojen käyttäjästä tulee miltei huomaamattaan kirjojen kerääjä. Kirjojen keräilijäksi ei ryhdytä yhdellä päätöksellä, vaan keräilijäksi ajaututaan.

Osa keräilijöistä ottaa valikoimatta talteen jokaisen kirjan mikä käteen sattuu. Useimmilla on kuitenkin kirjallisuuden suosikkialueita.

Kaunokirjallisuuden keräilijöiden suosikkeihin on viime vuosina kuulunut Mika Waltari.

Miksi Mika Waltari? Varmaankin useimmat Waltari-fanit (tai kaikki) arvostavat kirjallista lahjakkuutta, taitoa tehdä menneisyys eläväksi, resignoitunutta havainnoitsijaa ihmisen muuttumattomuudesta, valistunutta humanistia. Waltarin keräilysuosiota on kasvattanut hänen monipuolisuutensa ja laaja tuotantonsa. Viiden kirjan julkaisijasta ei tule keräilykohdetta.

Intohimoista keräilijää piinaa täydellisyys tarve. Omaan kokoelmaan on saatava kaikki kirjailijan julkaisut, laadusta (ja hinnasta) riippumatta. Waltari tarjoaa keräilijälle ärsyttäviä tavoitteita, sillä hän julkaisi muutamia pienoismaaneja innokkaita bibliofilejä, tekisi mieli sanoa kirjahulluja varten. *Fine van Brooklyn* on yksi tunnetuimmista pienoismaaneista; se ilmestyi vuonna 1941 jatkokertomuksena *Hopeapeilissä*, kustantaja epäröi kertomuksen julkaisemisesta kirjana, minkä vuoksi tekijä vuonna 1942 kustansi siitä 100 numeroidun kappaleen eripainoksen. Jokainen kirjanen (99 s.) oli varustettu tekijän nimikirjoituksel-

Mika Waltarin omakustanne "Kultakutri" ilmestyi 1000 kappaleen painoksena ja Åke Mattaksen kuvittamana.

la. Myytäväksi tarkoitettu versio ilmestyi vuotta myöhemmin. Muita Waltarin kustantamia sadan kappaleen bibliofiilipainoksia ovat pienoisromaanit *Ei koskaan huomispäivää!* (1942) ja *Jokin ihmisessä* (1944). Romaanista *Kultakutri* (1948) otettiin 1000 numeroidun kappaleen painos, sen kustansi lyhytikäinen kustannusyhtiö *Tuli*. Kirjan keräilyarvoa lisää vielä Åke Mattaksen naturalistinen kuvitus sekä kirjailijan ja kuvittajan nimikirjoitukset.

Yö yli Euroopan -nimisen näytelmän historia on erikoinen. Tämän nimistä näytelmää ei ole koskaan esitetty, useimmat Waltarin ihailijat eivät tiedä tällaista näytelmää olevankaan. Tämän harvinaisuuden alaotsikko on: *3-näytöksinen draama Suomen kesästä 1933*. Draamaa ei edes painettu, vaan sitä monistettiin 100 kappaletta. Monistettujen lehtien koonnoksesta ei voisi päätellä, että tekstin kirjoittaja olisi vielä maan arvostetuimpia kirjailijoita: monistetuissa lehdissä ja kansissa on kolme reikää, joiden kautta pujotetulla narulla on saatu aikaan kirjaa muistuttava esine. Näytelmän alkulause on hy-

vin ”waltarimainen”, kuten seuraava ote osoittaa:

”Uskoessaan nyt tämän näytelmänsä suppean ja luotettavan lukijapiirin käsiin ehdottomasti kieltäen sen esittämisen ja lyhyidenkin otteiden lainaamisen – tekijä on samalla luopunut sen viimeistelemisen ajatuksesta. Uudet aiheet etsivät ilmaisuun ja hänellä on kiire, niin kauan kuin hänellä aikaa on (huom. 1934, JS). Mutta sittenkin tämä viimeistelemättömäksi jäänyt draaman luonnos on hänelle rakas eikä hän ole tahtonut sen käsikirjoituksen ainoan kappaleen ajan mukana häviävän. Siksi voimakas on kuitenkin ollut se taiteellinen elämys, joka on tämän kappaleen pohjana, ja siksi mielenkiintoinen se joskus vastaisuudessa tulee olemaan ainakin aikakautensa psykologisena dokumenttina. Kaiken tämän vuoksi hän nyt kääntyy bibliofiilien, kirjanystävien, puoleen ja pyytää heitä tallettamaan tämän näytelmän tulevaisiin aikoihin.” □

Jukka Sarjala on Bibliofiilien Seuran puheenjohtaja.

Kalevalasta Muumipapan muistelmiin

Viimeisen 30 vuoden aikana on suomalaista kaunokirjallisuutta käännetty 46:lle kielelle. Arto Paasilinnan huumorikirjoja niinkin eksoottiselta kuulostaville kielille kuin ersäksi, mokshaksi, galiciaksi, albaniaksi ja serbiaksi. Waltarin maailmanvalloitus jatkuu yhä ja Aasian kielistä voi mainita hindin, persian ja thain. Tove Janssonia on käännetty koreaksi ja Mauri Kunnaksen Koiramäkeä fääriksi. *Kalevala* on silti edelleen kärjessä, mutta *Sinuhe* tulee toisena, Janssonin *Trollkarlens hatt* kolmantena ja *Seitsemän veljestä* neljäntenä. Kymmenen joukkoon mahtuu myös Märta Tikkasen *Århundredets kärlekssaga* ja Mauri Kunnaksen *Joulupukki* englanniksi, mutta muut sijat ovat Janssonin ja Paasilinnan nimissä. □

Lähde: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja FILIn käänntietokanta.

IRMELI JUNG

Kjell Westö

VEIKKO SOMERPURC/WSOY

Hannu Raittila

KAJ EWERT/TAMMI

Kaari Utrio

Kirjailijat kirjastoista, ammatistaan ja sananvapaudesta

Hannu Raittilan, Kaari Utrion ja Kjell Westön haastattelu

Canal Grande sai
Finlandia-palkinnon 2001.

Hannu Raittilan nimi yhdistetään hänen romaaniinsa Canal Grande, Kaari Utrio hänen historiallisiin romaaneihinsa ja Kjell Westö uusimpaan romaaniinsa "Missä kuljimme kerran", joka nähdään myös teatterisovituksena Helsingin kaupunginteatterissa. Kahdessa jälkimmäisessä on lähtökohtana kriisiaika, Utriolla Turun palo, jossa akatemia menetti kirjastonsa, Westöllä kansalaissota. Toimitus kysyi kirjailijoiden ajatuksia kirjastoista, ammatistaan ja sananvapaudesta.

1. Mikä oli lapsuutesi kirjasto. Millaisia muistikuvia on jäänyt, mitä sieltä lainasit?

Hannu Raittila: Ensimmäinen kirjastoni oli Kattajanokan kansakoulun kirjasto. Rikhardinkadun pääkirjastoon ei ollut lupa mennä, koska se olisi edellyttänyt poistumista kotikaupunginosasta. Ensimmäinen lainakirjani oli kuvitettu tietokirja *Katoavaa preeriaa*. Luin: Katoavaa preeriaa. Se tuntui apokalyptiselta. Miksi preeriaa kohtasi kato?

Kaari Utrio: Kustantajan tyttärenä en käynyt lainkaan kirjastossa, koska kaikki kirjat, jota lapsi toivoi, hankittiin kotiin.

Kjell Westö: Munkkiniemen sivukirjasto Helsingissä. Se oli siihen aikaan ihana paikka, se oli funkkistalossa, jossa oli myös paikallinen paloasema. Pimenevinä syksyn ja talven iltapäivinä siellä oli kaikkien hienointa. Muistan vieläkin, miltä näytti pakenevan päivänvalon viimeinen kajo tuon kirjaston ikkunoista.

Olin nuorena hirveä lukutoukka. Ensin lainasin kaikki ruotsinkieliset nuortenkirjat. Sitten urheilukirjat molemmilla kotimaisilla. En ollut vain lukutoukka, vaan myös pikkuvanha, joten yritin siirtyä aikuisten romaaneihin jo ennen teini-ikää. Muistan, että yritin lukea Norman Mailerin erään teoksen jo 12-vuotiaana. En ymmärtänyt siitä mitään.

2. Missä yleisessä kirjastossa yleensä käyt, mitä luet tai kuuntelet, mitä lainaat?

Raittila: Käyn missä tahansa käsillä olevassa kirjastossa tarpeen mukaan. Linaan harvoin mitään. Kirjasto on minulle lähdepankki, jossa tieto ja vaikutteet virtaavat. Kuljen hyllyjen välissä ja poimin kirjoja assosiaatioiden ohjaamana. Ei sellaisella metodilla kirjoja kotiin kanneta. Se olisi turhaakin, koska suurta materiaalmäärää läpi

käydessä yhden opuksen selaaminen ei välttämättä kestä kauan. Tutkin lähteitä paikan päällä.

Utrio: Someron kirjasto on meitä lähinnä, mutta kuitenkin 15 km päässä. Ystävät tai sukulaiset hakevat sieltä tilatut kirjat, yleensä kaukolainat tieteellisistä kirjastoista, ja tuovat meille. En aja autoa, eikä busseja kulje. Kirjastoauton sijaan kulkee, ja ennen käytn sitä paljonkin, mutta nykyään hankin itselleni melkein kaikki haluamani kirjat.

Westö: Useimmiten Rikhardinkadun sivukirjastossa. Toinen, jota käytän on Kallion kirjasto Porthaninkadun yläpäässä. Linaan etupäässä kirjoja omaa research-vaiheeni varten. Tänä vuonna on tullut lainattua paljon 1960-lukuun liittyvää muistelmakirjallisuutta. Mutta viimeksi lainasin kyllä Juha Itkosen romaanin.

3. Milloin ja missä kävit viimeksi tieteellisessä kirjastossa? Millä asialla kävit? Miten ne ovat mielestäsi vuosien mittaan muuttuneet?

Raittila: Luetaanko Eduskunnan kirjasto tieteelliseksi kirjastoksi? Siellä kävin joitakin aikoja sitten ja selvitin Helsingin satamatoiminnan historiaa. Muutoin olen opiskeluaikojen jälkeen käyttänyt tieteellisiä kirjastoja niin vähän, että en osaa arvioida niiden muuttumista.

Utrio: Näytin Kansalliskirjastoa ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjastoa japanilaiselle ystävälleni, joka on Oxfordin Bodleian Libraryn itämaisen osaston pää. Nykyisiä palveluhenkisiä, tehokkaita kirjastoja tuskin tunnistaisi opiskeluaikojeni laitoksiksi.

Westö: Entisessä Helsingin yliopiston kirjastossa Unioninkadulla, siis nykyisessä Kansalliskirjastossa, taisin käydä. Oli vieläpä aika äsken. Piti löytää eräs haastattelu yli 40 vuotta vanhas-

ta Suomen Kuvalehden numerosta. Löytyikin. Minusta tuo kirjasto ja muutkin tieteelliset kirjastot, joita käytän, ovat aika ihanasti ennallaan. Toki katalogisointi ja muu logistiikka paranevat koko ajan. Eniten pidän noiden paikkojen seesteisestä, keskittyneestä tunnelmasta. Ovat kuin turvapaikkoja liian hektisessä maailmassa.

4. Onko kirjailijana oleminen kutsumus, jopa pakko vai ammatti muiden joukossa?

Raittila: Se on näiden yhdistelmää: toisaalta kutsumus ja taiteellista itseilmaisua ja toisaalta samaan aikaan ammatti, johon kuuluvat ammattietiikka, ammattitaito, tulonmuodostus ja sen kaltaiset asiat.

Utrio: Ainakin se on pakko ja ammatti. Masennun ja ahdistun, ellei minulla ole mielellään kirjallista työtä. Toisaalta, jos kirjoittamisella aikoo elää, siihen on suhtauduttava kuin ammattiin, kurinalaisesti.

Westö: Minulle se on kutsumus, lähes pakko. Jos tarve saada helppo ja kupliva elämä voitaisi, lähtisin tekemään jotain muuta.

5. Ketä ulkomaista kirjailijaa mielelläsi luet tai jopa ihaillet.

Raittila: Venäläisiä klassikkoja luin nuorena ja ihailinkin. Samoin amerikkalaisia. Kun nyt otin ja luin jälkimmäisiä taisi ihailusta sulaa iso osa. Faulkner kesti paremmin kuin Hemingway.

Utrio: Voiko tässä mainita tietokirjan, joka on herättänyt minussa syvää kunnioitusta kirjailijan oppineisuutta ja näkemystä kohtaan? Sellainen on Richard Fletcherin teos *The Conversion of Europe* (Fontana Press 1998), tuhannen vuoden kertomus valtavasta prosessista, joka kirjaimellisesti muutti maailman.

Westö: Niitä on kauheasti, ja nimet vaihtuvat. Tällä hetkellä vaikkapa Joyce Carol Oates. Tai uruguaylainen Eduardo Galeano. Ruotsalaisen Sara Stridsbergin kirja *Drömfakulteten*, joka voitti PN-kirjallisuuspalkinnon vuosi sitten, on hurjan intensiivinen teos.

6. Kenet nostaisit kotimaisen kirjallisuuden kaanonista kirjailijaksi, jota suosittelet muillekin?

Raittila: Nostaisin mielelläni naisia, jotka eivät ole kirjoittaneet niinkään kirjoja vaan näytelmiä. Jostakin syystä draama on ollut meillä naisten laji. Canth, Jotuni ja Wuolijoki ovat suurten romaani kirjailijoiden veroisia.

Utrio: Maria Jotunia lukiessa itkee ja nauraa. Siinä ei aika mene hukkaan.

Westö: Suositteaisin lukemaan vaikkapa Runar Schildtin ja Elvi Sinervon 1900-luvun alkupuoliskon helsinkiläisnovelleja. Nykyhetken noin kolmekymppisten kirjailijoiden joukosta löytyy monta tosilahjakasta tyyppiä, nämä naiset ja miehet tulevat tekemään hienoa jälkeä pitkään.

7. Onko kirjailijalla yhteiskunnallista roolia, vastuuta, poliittista merkitystä?

Raittila: Ainakin eurooppalaisessa kulttuurissa kirjailijaa pidetään paitsi sepittäjänä, myös intellektuellina, jolla on yhteiskunnallinen rooli ja siihen kuuluva vastuu. Jaan tämän käsityksen.

Utrio: Riippuu täysin kirjailijasta. Yhteiskunnallisen roolin voi valita, ja hankkia, mutta silloin ei pelkkä kirjoittaminen riitä. Pitää olla valmis myös esiintymään julkisesti ja seisomaan sanojensa takana.

KUVA: ESKO RAHKAINEN

Ilkeät sisarpuolet, Kiilusilmä feministi ja Täällä kuljimme kerran Akateemisen kirjakaupan myyntipöydällä.

Westö: Olen kasvanut 1960- ja 1970-luvun ilmapiirissä, joten minusta kirjailijat eivät voi paeta vastuutaan. Olen vastuussa nimenomaan kirjoittamiseni, tekstieni kautta. Kirjailijaksi tuleminen ei sen sijaan – valitettavasti – tehnyt minusta parempaa ihmistä.

On suotavaa, että kirjoitettu on jotenkin kytköksissä ympäröivään yhteiskuntaan ja laajemminkin ihmisen maailmaan ja elinehtoihin. Mutta tämä pitää ymmärtää laajasti: kirjoittamisessa on hienoa se, että tuon vastuun voi kantaa niin monella tavalla, hyvin epäsuorasti tai hyvinkin suorasti.

8. Ammattikirjailijan aseman saavuttaneen tulee vastata kustantajan ja lukijakunnan odotuksiin. Onko se kahlitsevaa? Missä määrin voi kirjoittaa ja saada julkaistuksi myös sellaista mikä ei ennalta vastaa näitä odotuksia?

Raittila: Ammattitaitoinen kustantaja ei yritä kaupallisine odotuksineen vaikuttaa kirjailijan kirjoittamiseen. Se ei ole missään mielessä vii-

sasta, ei liiketaloudellisestikaan. Myös lukijakunnan kosiskelusta on paljon epäsuotuisaan tulokseen johtaneita esimerkkejä. Sen sijaan löytyy paljon odotuksia vastaamattomia käsi- kirjoituksia, joista tulee menestysteoksia.

Utrio: Riippuu kirjailijasta tämäkin. Menestyskirjailijan kustantaja todennäköisesti suostuisi julkaisemaan yhden tai jopa kaksi ”erilaista” teosta, vaikka niiden tuotto kustantajalle jäisi- kin vähäiseksi tai jopa miinukselle.

Westö: Kustantajani ja lukijakuntani ovat tois- taiseksi suhtautuneet toimintaani sekä lempeästi että suvaitsevaisesti. Silloin kun olen menestynyt, olen silti kokenut, että odotukset kahlitsevat jonkin verran. Olen kuitenkin kirjoittanut sen, minkä olen juuri sillä hetkellä halunnut kirjoittaa, ja yrittänyt sitten ottaa vastaan ihmisten pettymyksen silloin kun tekele ei ole ollut heidän mieleensä. Tällä hetkellä tekeillä on eppinen romaani, mutta suunnitelmiini kuuluu myös koetella jossain vaihees-

sa kustantajien ja lukijoiden hermoja. Tuon myöhemmän projektin työnimi on ”Minimalist at 50”.

9. Mitä mieltä olet sananvapaudesta. Miten itsen määrität? Onko käsite ja sen sisältö muuttunut myymisen vapauden synonyymiksi. Mitä etuja tai vaaroja näet tässä? Voiko ihminen, lapsi tai aikuinen, vaaratta lukea tai katsoa mitä tahansa.

Raittila: Asia ei ole yksinkertainen. Sananvapauden toteutuminen netissä voi saada ihmisviihamielisiä ilmauksia. Myös osa lehdistöstä vetoaa vastenmielisellä tavalla sananvapauteen tilanteissa, joissa on kysymys ihmisten kärsimyksellä rahastamisesta. Sananvapauden on kuitenkin kestettävä nämä ilmiöt.

Utrio: Toki sana on vaarallinen, esimerkkinä vaikkapa Hitlerin *Mein Kampf*. Ennakkosensuuria en silti hyväksy, se on paholaisen keksintö. Vanhempien ja yhteiskunnan tulee suojella lapsia. Sopimattomaan tai rikolliseen (esim. rotuvihaa lietsovaan) kirjallisuuteen on puututtava jälkikäteen sen verran voimallisesti, että julkaisija ja myyjä ymmärtävät viestin.

Westö: Todella monisyinen ja vaikea kysymys. Suomen kaltaisissa, korkean teknologian maissa sananvapauden käsite on kyllä jonkin verran muuttunut Internetin ja kaikkien sen alle mahtuvien ilmiöiden myötä. Itse joudun seisomaan nimelläni ja naamallani kaiken sanomani takana, ja ajallemme ominainen myrkkynuolien ampuminen nimimerkin takaa yököttää joskus. Sitäkin esiintyy, että mediassa puolustaudutaan ylväillä lauseilla sananvapaudesta ja kansalaisten oikeudesta tietää, vaikka lapsikin näkee, että halutaan vain ansaita ihmisten juo-

ruilu- ja tirkistelyvietillä rahaa.

Täytyy kuitenkin muistaa, että diktatuureissa ja itse asiassa kaikkialla missä esiintyy sortoa, uusi teknologia voi myös olla sorretuille keino saada äänensä kuuluviin.

Kaikki, mitä näemme ja koemme, vaikuttaa meihin ainakin alitajuisesti, eikä mitä tahansa voi katsoa vaaratta. Esim. kicksejä hakeva ihminen turtuu ja hakee yhä kovempia sytykkeitä itselleen. Aikuinen ihminen päättää kuitenkin itse, mitä tekee. Lapsia sen sijaan olisi kyllä suojeltava, nuoriakin. En vain tiedä miten. Kaikkihan on nykyään esillä ja aika helposti löydettävissä.

10. Väitöskirjat ovat yhä useammin vain verkkoteoksina. Voisitko ajatella, että kaunokirjalista teosta, esimerkiksi omaa kirjaasi ei julkaistaisi lainkaan paperille painettuna vaan ainoastaan sähköisenä.

Raittila: Kirja on ylivertainen käyttöliittymä sähköisiin sovelluksiin verrattuna. Tieteellisessä kirjallisuudessa tilanne on toinen. Luonnontieteissä tiedon karttuminen on niin nopeaa, että painettu julkaisu ei pysy sen vauhdissa mukana.

Utrio: Aika outoa ajatella, että lukisi kaunokirjallisuutta ruudulta koneen ääressä, edes läppäristä. En minä ainakaan. Tietokirjoja kyllä luen koneelta, se on aivan luontevaa. Sähköiset tekijänoikeudet ja -korvaukset on kiireimmin määriteltävä.

Westö: Olen jo lapsena hurahtanut niin pahasti kirjaan artefaktina, esineenä, että tuntisin suurta tyhjyyttä ja kaipuuta ellei kirjojani julkaistaisi paperilla. Eli vastaus on: en. □

Kysymykset Esko Rahikainen

Runo Söörnäisistä

Ei niin. Ei heidän alkunsa ollut huonoimpia. Nuoripari oli oikein onnellinen. Asiaankuuluva kalusto, ruokasalin pöytä, tuoleja, lasiovinen kaappi, radio, kirjahylly. Siellä on oikein paksuja komeita teoksia, kaksi osaa tietosanakirjaa, Juhani Ahon kootut teokset, Karl Marxin Pääoma, jonka hän oli ostanut vanhana – niin – ja monta muuta.

Tyttö syöksähti pystyyn ja ryntäsi ulos. Hän näki varjojen vilahtavan ohitse, kun hän juoksi eteisen perimmäiseen nurkkaan. Siellä oli vanha sohvakansi pystyssä seinää vasten. Hän ryömi sen taakse ja makasi siellä liikkumatta, silmät selälään ja hampaat kalisten. Hän kuuli juoksevia askeleita, Hännisen muijan kirkuvan äänen, kuuli, miten Hilma ajoi lapsia pois.

Hän naurahti ja kohotti kädet hiuksilleen, mutta ei tavannut kahta korvan juureen kiristettyä lyhyttä palmikkoa. ”Saat mennä”, sanoi hän tytölle masentuneesti. ”Äläkä ole pahoillasi, sinun oli kai nälkä. Ne odottavat sinua kotona.” Hän taputti tyttöä poskelle ja sai kätensä märäksi. Kiinni puristettujen luomien välistä tippuivat kyyneleet toinen toisensa perästä. Hän tunsi itsensä alakuloisemmaksi. ”Älähän itke”, sopersi hän. ”Menehän nyt, mene.”

Aune valvoi vielä Kertun tullessa kotiin. Naapurin seinäkello löi juuri kahta. Kerttu naristi keittiön ovea, kuului maitokannun kolahdus. Sitten hän hiipi sukksillaan kamariin, maitolasi toisessa, voileipä ja veitsi toisessa kädessä. Hän istui omalle vuoteelleen, kasvot päin ikkunaa, ja alkoi hitaasti syödä. Aune käänsi hiljaa päätään ja katseli sisartaan. Hänen silmänsä olivat tällä hetkellä aivan samanväriset kuin taivas, vihreän harmaat. Ruskeat kasvot näyttivät kirkkaan vaaleilta näin yöllä.

Neljä katkelmaa Elvi Sinervon novellikokoelmasta Runo Söörnäisistä.
K. J. Gummerus. 1937. Kansalliskirjaston Fennica-kokoelma.

Sisu & suomalainen kirjallisuus

Kaunokirjallisuuden yhteydessä puhutaan nykyään myyntiluvuista, työtunneista ja kohderyhmistä. Niistä saa iskevimmät otsikot. Se johdattaa Suomen nuoresta kulttuurista. Taiteen tekeminen ei ehtinyt kasvaa itseisarvoksi, kun täytyi kyntää kivistä peltoa kaupungeiksi, taistella pari sotaa ja sytyttää tuli tupaan itse kaadetuilla ja kannetuilla puilla kolmenkymmenen asteen pakkasessa. Ei vain siksi että tulisi lämmin, vaan että pysyisi hengissä.

Kehittymättömästä kulttuuristamme kielii sekin, että taide nähdään markkinavetoisen yhteiskunnan yhtenä rahamylynä ja sen tekijät osana oravanpyörää. Kirjailijavierailuilla kouluissa toistuvat kysymykset: 1. Paljonko kirjailijalle maksetaan? 2. Millainen on kirjailijan työpäivä? 3. Miten tullaan menestyväksi kirjailijaksi ja saadaan paljon lukijoita?

Rivien välistä voi lukea: sisu on valttia, ja otsasi hiessä sinun on leipäsi saaman. Menestys on jotakin, mistä saa rahaa, ja sitä hän jokaisen pitäisi haalia mahdollisimman paljon.

Ei kompromisseja

Kirjailijan ammatin ammoinen mystifiointi ja kansalliskirjailijan kaapin päälle pölytty-

nyt kipsipää lienevät yksi syy siihen, miksi uuden vuosituhannen kirjailijat ja lukijat tahtovat määritellä taiteilijuuden uudelleen. Norsunluutorniin erakoituneen baskeripään perään haikaillaan vain Oriveden opistolla. Korvaako hänet tehokas ja tahdikas tunteiden tulkki, joka tekee kirjoja mittatilaustyönä ja jolle ”lukijat ovat pääasia”?

Minulle lukijat eivät ole pääasia. Anteeksi vain, arvoisa lukija. Pääasia on kirjoittaa mahdollisimman hyvä, toisin sanoen sanataiteellisesti paras mahdollinen teos niistä aineksista, jotka teokseen kuuluvat. Tärkeintä on antaa kirjalle kaikki se aika, jonka se tarvitsee; kaikki se tieto ja taito, joka minulla kirjoittajana on annettavana. Tämä on kirjailijan vastuu ja velvollisuus. Lukijan vapaus on tehdä kirjasta mieleisensä. On paradoksaalista toivoa, että kir-

jailija päättäisi kirjan menestyksestä ennen kuin tekee teoksen, jonka lukijat lukevat.

Eikä tehokkuuden – tai helppouden – vaatimuksesta syntyviä kompromisseja pidä tehdä siläkään verukkeella, että kirja saisi enemmän lukijoita. Miksi suuri määrä olisi arvo sinänsä? Miksi haluaisin, että kirjani esiteltäisiin iltapäivälehdistön lööpissä? Eikö se olisi pikemminkin painajainen? Yhdellä kirjalla voi olla suuria, välillisiä ja välittömiä vaikutuksia lukijan tai yhteisöjen elämään. Mutta olisi pelottavaa, jos kirjan tehtävää lukijoiden parissa säänneltäisiin etukäteen.

On kirjallisuuden lajeja, jotka myyvät enemmän kuin toiset. Niiden kohdalla tehdään osittain toisia valintoja kuin marginaalikirjallisuudessa. En kuitenkaan usko, että hyvin myyneen kirjan julkaissut mieltää kirjoittaneensa teoksen ”menestyäkseen kirjailijana”. Pelkkä menestymisen halu ei riitä pitkäjänteiseen työskentelyyn, jonka yhden kokonaisen kirjan valmistuminen vaatii.

Helppo menestys on illuusio. Niin taiteessa kuin muuallakin. Tähtien syntyminen kestää äärettömän kauan, vaikka nousu näyttäisi koetteen syöksyltä. Tämä ollaan valmiita allekirjoittamaan lähes mistä tahansa muusta työstä puhuttaessa. Miksi siis kirjailijoiden kohdalla ihmetellään, miten niitä kirjoja ei synny joka vuosi, tai oletetaan, että hyvän kirjan tekemi-

KUVA VILLE HYTÖNEN

Vilja-Tuulia Huotarinen

seen on olemassa resepti? Miksi opiskelijat tivaavat kirjoituskursseilla työkalupakkia, jonka avulla voisi nikkaroida tekstinsä valmiiksi?

Hyvän runon kaavaa kun ei ole. Kahden eri ihmisen kohdalla samasta valinnasta tulee eri valinta. Ainoa, mitä voi oppia, on oma kirjoittajuutensa. Sen kautta todellinen taide tulee tai on tulematta.

Ei vaateita

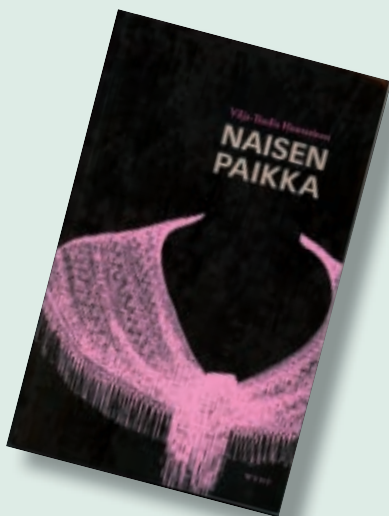
Kohderyhmälle kirjoittamisesta tulee useammin puhetta nuortenromaanien kuin runojen kohdalla. Ilmeisesti oletetaan, että

kirjoitan vain tytöille, jos kuvaan tyttöjä päähenkilöinä. Tai kuvitellaan, että nuortenproosa lajina merkitsee ahmimisikäisten lukemisen nälän tyydyttämistä: ”Nuorethan ovat kiinnostuneita seikkailuista ja hyvistä tarinoista.”

Tällaiset vaatimukset ovat väsyttäviä. Kukapa kirjailija ei toivo, että lukija löytäisi hänen kirjansa. Sehän on kutsu vuorovaikutukseen. Mutta niin kuin kirjailija ei voi määrätä lukijaa faniksi, ei voi lukija määrätä kirjailijaa tekemään hänen makuunsa sopivaa kirjaa. Voi olla monta hyvää yksityistä ja erilaista makua, mutta yleinen maku on huono maku.

Taide ei voi olla alisteista. Ei myyntiluvuille, ei kirjoittajan turhamaiselle ja kustantamon imagoliselle tarpeelle saada seuraava teos ulos kirjasyksyn avajaisiin. Taide-teoksella, jota kaunokirjallisuuskin edustaa, on omat ehtonsa. Ne ehdot

”Helppo menestys on illuusio. Niin taiteessa kuin muuallakin.”

”Kärsimykselle ei voinut tehdä mitään/paitsi ottaa omaksi!” Huotarisen kiinnostava runokokoelma ”Naisen paikka” ilmestyi WSOY:n kustantamana 2007. Kansikuva: Elina Warsta. Kansalliskirjaston Fennica-kokoelma.

Nuorten kirja ”Siljan laulu. Tarina tyttöbändistä” ilmestyi Kariston kustantamana 2007.

ovat esteettisiä. Niille rakentuu sanataiteellinen maailma; niiden varassa se kasvaa tai murenee.

Huoli siitä, että kirja käpertyisi näin ollen käsittelemään vain pientä ja tuskaista kirjoittajan yksityistä maailmankuvaa, on turha. Kirja on yhteydessä maailmaan lukemattomin sidoksina. Niin kuin ihminen on. Halusi tai ei. Joskus siitä suhteesta syntyy ajankohtainen pamfletti, joskus ajatonta tematiikkaa käsittelevä romaani tai runokokoelma. Eivätkä ajaton ja ajankoh- tainenkaan ole toisilleen vastakkaisia, vaan ne sisältävät toisensa. Yksityinen on yhteiskunnal- lista, pieni poliittista.

Olisin pikemminkin huolissani siitä, jaksavatko kirjailijat tulosvastuullisuuden paineiden puristuksessa mennä kirjoittaessaan tarpeeksi syväälle – pohjaan asti. Sinne mennään inhimilisen kokemuksen kautta, ajan kanssa tai äkkiä, mutta taatusti ei pelkästään päättämällä. Oman ajattelun on uudistuttava, että kirja voisi olla uusi, elävä. Uskonko siis omiin esteettisiin eh- toihini, uskallanko oppia niistä lisää, antaa nii-

den muuttua? Se on keskeinen kysymys. Huo- limattomasti tehty tai muista syistä pinnalliseksi jäävä teos kertoo usein siitä, että haluttiin Teh- dä kirja. Vaan: mitä Syntyi?

Ei työpäiviä

Kysymykseen normaalista työpäivästä vastaan kouluvierailuilla suunnilleen näin: ei ole nor- maalia, ei ole mittaria, ei ole työ- ja vapaa-ai- kaa, ei ole tuntimääriä, ei ole tuloksia. On sa- nomisen pakko. On kappaleisiin jakamaton kokonaisvaltainen elämä. Iloineen ja suruineen.

Hammasta purren voi kenties selviytyä viimeisistä oikolukukierroksista, kun on pak- ko kamppailla viimeistellyn kielen ja muodon parissa. Mutta toisin kuin kansallishistoriamme monet muut urotyöt osoittavat, pelkällä sisulla ei käsikirjoituksen alkuvaiheissa pitkälle pöt- kitä. Joutenolo kutsuu kuuntelemaan hiljaisia ajatuksia, luterilainen työmoraali patistaa pa- kertamaan. Sinnikkyys ei voi merkitä jatkuvaa

tuottamista, vaan myös rauhallisuutta, pysähtymistä.

Aikataulut ovat kirjailijakohtaisia. Jollekin sopii aamukuudelta aloittaminen, toisen on pakko työskennellä vain yöaikaan. Tekstin tekeminen ottaa kuitenkin tilansa myös muina hetkinä kuin koneen äärellä vietettyjen tuntien aikana. Sitä kirjoittaa, koska tahtoo, ja jos mielihaikeensa jotakin valmiiksi, on tahdottava usein. Sen tietävät kaikki muutkin elämäntapa-ammattin valinneet kuin kirjailijat.

Ei toivoa?

Olin juuri kirjoittamassa loppusanoiksi, että joskus nuori kulttuuri voi olla eduksikin: se on pystynyt luomaan maan kattavan, tasa-arvoisuuteen pyrkivän ja kansalaisille ilmaisen kirjasto-

verkon. Mutta Turun torilta kantautui huonoja uutisia. Sivukirjastoja ollaan lakkauttamassa. Tämä ei ole ainutlaatuista, vaan sama tuuli puhaltaa ympäri Suomen.

Ehkä ongelma ei olekaan vain meissä lukijoissa ja kirjailijoissa, jotka haluamme hauraata nopeammin kuin ehdimme pureksimaan – vaan koko yhteiskunnassa, joka laukkaa kielen vyön alla kulttuurisen kehityksen seuraavaa asetta kohti. Eikä huomaa, että housut roikkuvat nilkoissa. □

Kirjailija ja kirjallisuuden opettaja Vilja-Tuulia Huotarinen (s.1977) on julkaissut runokokoelmat *Naisen paikka* ja *Sakset kädessä ei saa juosta* (WSOY) sekä nuortenkirjat *Siljan laulu*, *tarina tyttöbändistä* ja *Siljan syksy* (Karisto).

Mitä kirjastot ostivat 2007

BTJ Finland Oy on verkkosivullaan julkaissut tietoja yleisten kirjastojen heidän kauttaan tilaamasta kirjallisuudesta. Hankintarahat kohdistetaan samoihin suosikkiniimiin, jotka näkyvät kirjakauppojen myyntilistojen kärjessä, eli jännitystä, romantiikkaa, ihmissuhdekiemuroita, populaarihistoriaa, bisnestä ja politiikkaa.

Kotimainen kaunokirjallisuus

Laila Hirvisaari: *Grand Hotel* (Otava)
Ilkka Remes: *Pahan perimä* (WSOY)
Leena Lehtolainen: *Luonas en ollutkaan* (Tammi)
Reijo Mäki: *Uhkapelimerkki* (Otava)
Kaari Utrio: *Ilkeät sisarpuolet* (Tammi)

Käännetty kaunokirjallisuus

Dan Brown: *Murtumaton linnake* (WSOY)
Liza Marklund: *Elinkautinen* (Otava)
Anna Jansson: *Outoja lintuja* (Gummerus)
Nora Roberts: *Punainen lilja* (Gummerus)
Henning Mankkell: *Italialaiset kengät* (Otava)

Lasten ja nuorten kirjojen kärjessä olivat Sinikka ja Tiina Nopolan *Risto Rappääjä* ja viimeinen tötterö ja Mauri Kunnaksen *Koiramäen lapset ja näkki* (Otava). Tietokirjojen kärjessä oli Guinnesin *Suuri ennätyskirja* (Sanoma Magazines), *Hamsterinhoidon ABC* (Perhemediat) ja *Kyllikki Villan Pakomatalla* (Like).

Runous, musiikki ja teologia

Kuvittelemisen vapaus

Olen sepittänyt tarinoita lapsuudestani saakka. Alle kouluikäisenä improvisoin tarinoita Rasmus Nallesta ja säestin itseäni räpyttämällä äitini akustista kitaraa, joka lepäsi sylissäni selälään kuin kantele. Kolmannella luokalla, opituani nuottikirjoitusta musiikkiopistossa, aloin kirjoittaa ylös sekä laulujeni melodiat että tekstit. Minulle oli syntynyt tarve ikuistaa. Ensimmäinen ikuistamani laulu on nimeltään ”Rauha”. Popahtava melodia on kirjoitettu c-duuriin ja kertosaäkeen avoimen kantaottavat sanat menevät seuraavasti:

*Rauha, rauha
tule tänne aina vaan
rauha, rauha
täällä sinua tarvitaan*

Ala-asteella huomasin nauttivani äidinkielen kirjoitelmien kirjoittamisesta. Olin erityisen innostunut kyvystäni kirjoittaa vaivattomasti

pitkiä tarinoita. Lyijykynät tylsyivät ja pitkulaiset kirjoitelmavihkokset täyttyivät nopeasti. Kirjoittamisessa kaikki oli sallittua ja mahdollista; sain kokea vilauksia jumalallisesta vapaudesta. Tarinoiden kerronta poikkesi ratkaisevasti matematiikan tehtävistä tai duuri- ja molliasteikkoista, joita kiukku kurkussa syljin klarinetista musiikkiopiston ilmatilaan. Kirjoittaessa olin oman maailmani Herra: vain minä määräsin, mitkä olivat oikeita sävelkulkuja ja ratkaisuja. En ynnännyt pieleen tai soittanut väärää ääniä. Yhdelläkään kurssitutkintolautakunnalla ei ollut oikeutta sanoa, että kuljetin tarinaani väärin tai ettei kuvailemani maailma ole mahdollinen.

Paitsi kirjoittamisesta, nautin myös näyttelimestä koulun juhlassa. Olin päättänyt yhdistää nämä kiinnostuksen kohteet tulevaisuudessa. Yksitoistavuotiaana, tallustaessani luistimet olalla parijonossa Kajaanin keskustakentälle, julistin liikunnanopettajalle uuden visioni: minusta tulee näytelmäkirjailija. En enää ajatellut ryhtyväni isona ammatiltani WWF:n jäseneksi ja luonnonsuojelijaksi. Varhaisimmat toiveam-

Risto Oikarinen

matit, poliisi, palomies ja laivan kapteeni, olivat jo aikaisemmin pudonneet listalta.

Ala-asteikäisenä mielilukemistoani olivat ruotsalaisen Sivar Ahludin *Etsiväkaksoset*-sarja, lasten- ja nuortenosaston sarjakuvat sekä Jules Vernen romaanit ajoittaisesta pitkäveitsyydestään huolimatta. Eino Leinon runous tuli kuin varkain kovin tutuksi: Etelä-Pohjanmaan sukulointireissuilla Ford Taunuksen kasettipesä pyöritti vuodesta toiseen Vesa-Matti Loirin Eino Leino -äänitettä.

Oi Runous!

Ensimmäiset varsinaiset runoni kirjoitin yläasteella. Ne olivat mitallisia ja käsittelivät kaukokaipuuta ja taivasikävää. Mitän olin oppinut korvakuulolta Leinolta. Kirjoitin edelleen myös lauluja, mutta niiden tekstit kertoivat maallisesta rakkaudesta, lähinnä saavuttamattomista ihastuksista, kuten musiikkiluokan Annikasta. Runoisani käytin ylevämpää kuvastoa enkä kehitellyt niihin melodiaa. Ajattelin niiden toimivan

itsenäisesti, runoina. Kirjoitan edelleen, kolmekymppisenä, sekä runoja että laulutekstejä. Runojen on, toisin kuin laulutekstien, soitava, resonoitava sekä kielen että sisällön tasolla sellaisinaan, itsenäisesti ilman melodiaa. Vierastan sävellettyjä runoja. Sävellykset antavat hyvin harvoin runoille mitään mielekästä syvyyttä tai sisältöä. On siis poikkeuksellista, että ne toimivat, kuten laulullisen Leinon tapauksessa. Vähintään yhtä poikkeuksellista on, että laulutekstit toimivat itsenäisesti, painettuna runokirjana.

Ei liene yllättävää, että Mika Waltarista tuli minulle teini-iässä tärkeä kirjailija. Luin hänen runojaan, romaanejaan ja Ritva Haavikon kirjoittaman elämäkerran. Koin kipuilevani Waltarin kanssa samojen kysymysten parissa, kuten lukuisat muutkin herkät ja uskonnollismieliset ikätoverini. Hän kykeni sanoittamaan sekä taivaallisen että maallisen kiihkön ja kaipauksen. Kieltämykseen ja henkisyteen kutsuva uskonnollisuus kietoutui kaupungin viettelevään kiihkoon, kohtalokkasiin suudelmiin reklaamivalojen loisteessa.

Vuonna 1994 kävin yläasteen yhdeksättä luokkaa. Samana vuonna ilmestyi Kajaanin kaupunginkirjaston kokoelmiin uusintapainos Mika Waltarin teoksesta *Aiotko kirjailijaksi?*. Teoksen luettuani uskalsin julistaa seuraavassa äidinkielen aineessa, että minusta tulee kirjailija, tällä kertaa ilman näytelmä-epiteettiä. Visiooni nähdessä kirjoitin erittäin vähän: muutaman mitallisen runon, kolme lausetta novellin aloitukseksi ja joitakin Waltarin tyyliä apinoivia äidinkielen aineita. Kirjoittamista mieluummin fiilistelin tulevaa kirjailijuutta. Kesällä 1994 kävin töissä Palaniemen kuvakirkolla. Töiden päätteeksi ostin kioskilta kevytsavukkeita ja istuin tupakoimaan omakotitalomme pihanurmelle. Nojasin hilseilevää lautaseiniä vasten ja luin hitaasti Waltarin *Suurta Illusionia*. Toivoin elämäni traagisia käänteitä, kärsimyksiä, jotka kasvattaisivat minusta syvällisen taiteilijan.

Saksofoni

Klarinetilla jouduin opettelemaan ulkoa klassisia kappaleita. Se oli hyvin hidasta puuhaa, motivaatiota ei tuntunut riittävän. Musiikkiopiston kevätkonserteissa puhalsin kireällä säkkipillisoindilla ja paniikin rajamailla unohtelin opettelemaani. Välttelin viimeiseen saakka tutkintoja. Jostakin syystä elätelin kuitenkin toiveita klarinetistin urasta, kunnes kuusitoistavuotiaana ostin ensimmäisen oman saksofonin, joka löytyi kajaanilaisen keikkamuusikon sängyn alta. Minulle avautui kokonaan uusi näkökulma puhallinharrastukseeni.

Päätin ihastua jazziin, josta en tajunnut yhtään mitään. Kuvittelin että jazz-improvisatio on kuin kirjoittamista: vapautta luoda omia maailmoja, soittaa mitä mieleen juolahtaa. Improvisoidessa vain minä määräisin, mikä kuulostaa hyvältä, mitään ulkopuolisia liikennesääntöjä ei tarvittaisi. Kun puhalteli saksofonilla omiaan, ei tarvinnut jännittää niin kuin klarinetin kanssa,

että ajautuu paniikin kynnykselle, unohtaa ulkoa opetellun menuetin ja ajautuu myötähäpeän kohteeksi. Lukiossa tutustuin rokkaaviin soittajapoiikiin ja pääsin fonistiksi bändeihin. Kasvatin pitkän tukan, kävin alaikäisenä baarikeikoilla ja vaihdoin tyttöjen kanssa katseita. Harjoittelin entistä vähemmän klarinetin soittoa. Minussa heräsi ajatus pyrkiä lukion jälkeen saksofonilla Helsingin Pop&Jazz konservatorioon.

Lukioikäisenä kirjoitin sanoituksia kappaleisiin, joita esitimme poppibändimme keikoilla. Tuntui hivelevältä nähdä pari vuotta nuorempien teinien seisovan eturivissä ja laulavan kirjoittamiani sanoituksia. Palaute motivoi minua osallistumaan Heikki Salon sanoituskurssille ja opettelemaan tekstien tekemisen tekniikkaa. Tutustuin Tommy Tabermannin nuoruudentuotantoon ja loppusoinnut katosivat niistä muutamista runoista, jotka tuolloin kirjoitin. Myös kuvastoni muuttui Leinin ja Waltarin ylevyydestä huomattavasti arkisemmaksi. Lukion äidinkielenopettaja piti runoistani, joista esimerkiksi yhdessä actionsankari Steven Seagull istuu Kajaanin Linnan lukion vessassa paskalla, tuijottaa kännykän näyttöä ja odottaa linnuilta tekstiviestejä.

Luin Kainuun tervanmustassa talvessa Bukowskia ja Vonnegutia, kävin Kuhmossa klarinetitunneilla ja haaveilin tulevaisuudessa niittäväni mainetta saksofonistina. Kuuntelin kynttilänvalossa Tom Waitsia ja olin tyytymätön elämäni. En oikein nähnyt, että tekemiseni oli alkanut ajautua lapsuudenaikaisesta tekemisen riemusta suorituskeskeiseksi, hyväksynnän hakemiseksi.

Helsinki

Pääsin opiskelemaan Pop&Jazz konservatorioon ja muutin Helsinkiin syksyllä 1998. Ensimmäisen konservatoriossa viettämäni vuoden aikana en kirjoittanut ainuttakaan kaunokirjallista tekstiä. Menin aamulla konservatoriolle ja lähdin

myöhään illalla pois. Minulle kävi viimeistään nyt selväksi, että perinteisessä jazz -improvisaatiassa oli kyse kaikesta muusta kuin itseilmaisuudesta ja vapaudesta. Oli opeteltava ulkoa toisten soittamia sooloja ja tutkittava, minkälaisia kuvioita, purkauksia ja fraaseja sointurakenteisiin tuli soittaa, että soitto kuulosti tyylinmukaisesti jazzilta eikä miltä sattuu. Oli opeteltava jazzstandardeja, joista useat olivat tympeitä amerikkalaisia musikaalilauluja. Ulkoa opeteltuja valmiita fraaseja sitten ängettiin ulkoa opeteltujen standardien soolo-osuuksiin. Oman äänen, soundin, ja persoonallisen itseilmaisun etsiminen jäivät opetuksessa marginaaliin.

Kiinnostuin vapaasta improvisaatiosta ja vuodeksi mykistynyt luovuuteni alkoi heräillä. Kaikkein vapaimmilla, rajoittamattomilla vesillä tunsin kuitenkin olevani kirjoittaessani runoja. Hakeuduin Kriittisen korkeakoulun kirjoittajalinjalle vuonna 1999 ja Teologiseen tiedekuntaan vuonna 2000. Pari vuotta vietin tuskaillessa, miten ikinä voisin järkevästi yhdistää mielenkiintoni aiheet: runouden, soittamisen ja uskonnon-filosofiset pohdinnat. Pelkäsin minulle käyvän kuin humppamuusikolle, joka osaa soittaa kaikkia orkesterin soittimia, muttei hallitse kunnolla yhtäkään.

Olin kirjoilla Pop & Jazz konservatoriossa kolme vuotta. Ahdistuin jo vuoden opiskelun jälkeen: laitos ei ollut minua varten. Koulun keskeyttämisestä tuli kuitenkin erittäin vaikea

projekti. Ehkä kainuulaiselle miehelle on ominaista, niin hyvässä kuin varsinkin pahassa, että se homma, mikä aloitetaan, hoidetaan itsepin-taisesti loppuun. Oli sitten kyse vaikka pään hakkaamisesta konservatorion tiiliseinään. Ennemmin tuhoudutaan kuin tunnustetaan, ettei minusta ole tähän. Armottomuus itseä kohtaan ei kuitenkaan liene vain kainuulaisen miehen taakka, mutta kuka ikinä siitä kärsiikin, ajautuu suolle.

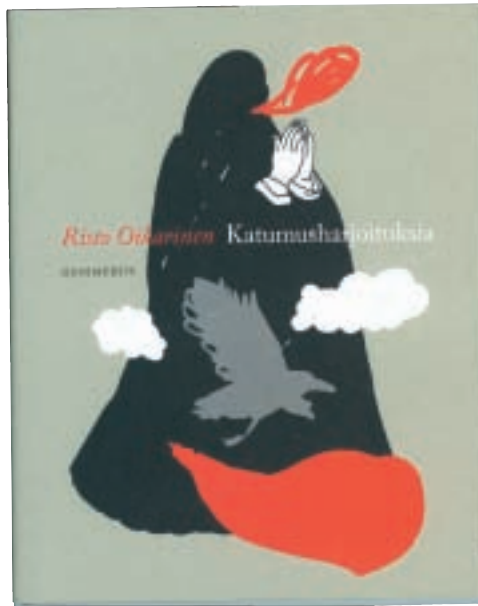
”Viisi runoa ei riitä!”

Ensimmäisen runokokoelmani *Puupuhaltaja* (Otava 2005) alkukuva on suo. En tehnyt tie-

toista valintaa, että keskittyisin runouteen. Tässä mielessä klisee siitä, että ”kirjoittaminen valitsi minut”, pitää kohdallani paikkansa. Tavoitteellisen runoiluun minut kuitenkin sysäsi yksi puhelinsoitto.

Vuonna 2003 osallistuin viidellä proosarunolla Otavan järjestämään Eino Leinon juh-lavuoden kirjoituskilpailuun. Istuin bussissa matkalla Etelä-Haagasta keskustan yliopisto-kampukselle, kun kustannustoimittaja Mikko Aarne soitti ja kertoi minun voittaneen kil-

pailun. ”Viisi runoa ei riitä kustannussopimuksen kirjoittamiseen. Onko sinulla niitä enemmän?”, hän kysyi. Kannoin Otavalle paperinivaskan, lähes kaikki siihen asti kirjoittamani runot. Puhelimeni ei enää soinut. Parin kuukauden kärvistelyn jälkeen uskalsin itse soit-

Gummeruksen 2008 julkaisema runokokoelma ”Katumusharjoituksia” on kirjoitettu taiteilijaresidenssissä Saksan maaseudulla. Kansi Jenni Noponen

taa kustannustoimittajalle, joka totesi, että olin osannut valita kilpailuun selvästi parhaat runoni. ”Mitäs muuten kuuluu”, hän kysyi. Tuotuneena aloin kirjoittaa uusia runoja, ensimmäistä kertaa säännöllisesti. Kustannussopimuksen esikoiskokoelmastani kirjoitin keväällä 2005.

Keväällä ilmestyneen toisen runokokoelmani *Katumusharjoituksia* (Gummerus 2008) kirjoitin suurimmaksi osaksi Saksan maaseudulla Künstlerhaus Schloß Wiepersdorfissa. Tai-

teijaresidenssissä viettämäni viisi kuukautta ovat olleet kirjoittamisen kannalta tähänastisen elämäni intensiivisintä aikaa. Kirjoittaminen on minulle kokonaisvaltaista luomistyötä. Runoudessa on mahdollistunut aikaisemmin mahdolltomalta tuntunut kolminaisuus: kirjoittaminen, musiikki ja teologia. □

Runoilija Risto Oikarinen opiskelee teologiaa Helsingin yliopistossa.

Tiesitkö että...

Kansalliskokoelma on karttunut tällä vuosituhannella keskimäärin 12 600 kirjalla vuosittain. Noin 17 % kaikista saaduista kirjoista on kaunokirjallisuutta. Esimerkiksi vuonna 2006 karttuneesta 2370 kaunokirjasta noin 1300 on alkuperäistä kotimaista kaunokirjallisuutta. Muista kielistä käännettyä kaunokirjallisuutta karttui siis hieman vähemmän.

Kansalliskokoelma karttuu pääosin suomalaisen vapaakappalelainsäädännön ansiosta. Vapaakappalekartunnan perusteella Kansalliskirjasto tuottaa vuosittain suomalaista julkaisutuotantoa kuvaavat tilastot, jotka julkaistaan mm. Tilastokeskuksen sekä Unescon tilastollisissa vuosikirjoissa.

Suomalaisten kaunokirjailijoiden teoksia, joita on käännetty eri kielille, löytyy Kansallisbibliografian Fennica-tietokannasta kaikkiaan runsaat 2000. Tätä muualla maailmassa julkaistua ja painettua ns. ulkofennica-kirjallisuutta ei saada vapaakappalejärjestelmän kautta, vaan se hankitaan Kansalliskirjastoon pääosin ostamalla.

Kansalliskirjaston kokoamat julkaisutilastot löytyvät osoitteesta:

www.kansalliskirjasto.fi/julkaisuala/tilastot.html

Fennica-tietokanta: <https://fennica.linneanet.fi>

Lisätietoa: vapaakappale-toimisto@helsinki.fi

Suomen kulttuuriportaali avasi ovensa

MICHAEL-kulttuuriportaali yhdistää Suomen museoiden, kirjastojen ja arkistojen digitaaliset aineistot. Suomen muistiorganisaatioilla ei ole aiemmin ollut yhteistä valtakunnallista verkkopalvelua. Kulttuuriportaali on yksi 19:sta Euroopassa avatuista MICHAEL-portaaleista, joista tullaan keräämään tietoa monikieliseen yhteiseurooppalaiseen MICHAEL-portaaliin.

Lisääntyvä digitointi tuo kulttuuriperintömme kaikkien kansalaisten saataville internetissä. Suomen muistiorganisaatiot ovat digitoineet monipuolisesti maamme historiallista lähdeaineistoa: henkikirjoja, asutusluetteloita, karttoja, kokoelmateoksia, sanomalehtiä, valokuvia, esinekokoelmia, taideteoksia. Digitoitun aineiston selaaminen ja käyttö lähdeaineistona on valtaosaltaan maksutonta kaikille käyttäjille. MICHAEL-kulttuuriportaali kokoaa

nämä kokoelmat saman palvelun alle ja tarjoaa käyttäjälleen pääsyn maamme merkittävimpiin aineistoihin.

Suomen MICHAEL-kulttuuriportaali on toteutettu muistiorganisaatioiden eKAM-yhteistyöllä (elektroniset kirjastot, arkistot ja museot) ja se on osa Euroopan komission eTEN-ohjelman rahoittamaa MichaelPlus-projektia. Suomessa projektin virallisia partnereita ovat Museovirasto, Kansallisarkisto ja Kansalliskirjasto, jonka Kansallinen digitointikeskus koordinoi projektia. □

Suomen MICHAEL-kulttuuriportaali avaa ovensa osoitteessa:

<http://www.michael-culture.fi>

Yhteiseurooppalainen portaali löytyy osoitteesta:

<http://www.michael-culture.org/en/home>

Kioskikirjallisuus: kulttuurivaara vai kulinarismia?

Käsite kioskikirjallisuus yleistyi suomalaisessa kielenkäytössä 1960-luvulla tarkoittamaan huokeahintaista, sarjoina ilmestynyttä taskukirjaa, romaanilehteä tai novellilukemistoa, joka leviää lukijoille pääasiallisesti kioskien tai muiden lehtipisteiden kautta.

Kioskikirjallisuus-termi suomennettiin ruotsin kielestä; vastaavasta kirjallisuudenlajista anglosaksisissa maissa on käytetty nimitystä *pulp fiction*. Pulp-kirjallisuuden tausta juontuu kauempaa: vaihtelevantasoista viihdettä alettiin Amerikassa painaa 1800-luvun lopulta lähtien puumassalle, jonka vuoksi julkaisuihin liittyi myös sisällöllisesti mielikuvia karkeudesta ja räjäjäisyydestä.

Suomalaisessa viihdekirjallisuudessa 1900-luvun alussa oli erityisesti dekkarin alueella nähtävissä vahvasti englantilainen tai ranskalainen traditio. Toiseen maailmansotaan mennessä anglosaksisen viihteen merkitys kasvoi, ja tassaisesti käännettiin niin seikkailu-, salapoliisi- kuin rakkausromaanejakin. Varsinaista pulp-kirjallisuutta alettiin Suomessa julkaista 1930-luvun lopulla, kun lahtelainen Kanervan kustan-

nusliike toi markkinoille amerikkalaista rikos- ja jännityskirjallisuutta. Kanervan kustantamissa lehdissä (*Isku, Seikkailujen Maailma*) esiintyi myös kotimaisia kertojia: muiden muassa Reino Helismaa aloitti viihteentekijän uransa näissä julkaisuissa. Alan johtavaksi kustantajaksi kehittyi myöhemmin Ilmarinen, joka julkaisi neljää isoa lehteä (*Viiikonloppu, Lukemista kaikille, Jännityslukemisto, Seikkailukertomuksia*).

Kioskikirjallisuuden tarina suomalaisittain sai alkunsa varsinaisesti vasta toisen maailmansodan jälkeen, kun taskukirjavallankumous teki mahdolliseksi ottaa isoja painoksia kansainvälisesti tuotetuista rikos-, seikkailu- ja rakkausromaaneista. Kioskikirjallisuuden vallatessa markkinoita 1950-luvulta eteenpäin lajityypit eivät suinkaan säilyneet sellaisinaan. Ne peilasivat moraalikäsitysten muuttumista länsimaisessa

Isku-lehden dramaattinen kansi edustaa myös hyvässä tarkoituksessa vuosikymmeniä harjoitettua sitoja-vandalis-
mia. Kun ulkosyrjä halutaan leikata siistiksi, häviää myös kannen tekstiä. Vasen reuna taas katoaa kirjan selän
taitteeseen. Isku 22/1937. Kansalliskirjaston Fennica-kokoelma.

Lahdessa ilmestyneen *Isku*-lehden ensimmäisen 1936 ilmestyneen numeron kannessa taidokas piirros, jossa viittaus Venäjän salaiseen poliisiin Tšekaan.

yhteiskunnassa. Erityisesti seksuaalinen vapautuminen vaikutti kirjojen henkilötypologiaan ja juonirakenteisiin. Rikossaiheisissa teoksissa myös poliittisilla suhdanteilla oli vaikutusta. Pääosiltaan amerikkalaisperäinen kioskikirjallisuus kuvasteli kylmän sodan asenteita ja etsi rikollisia kommunistisista maista. Omaksi rikoskertomusten alalajiksi kioskiviihteessä 1960-luvulta lähtien nousivat erilaiset vakoilutarinat.

Kansallisille kioskimarkkinoille ominainen piirre on, että Suomessa julkaistiin sotien jälkeen runsaasti myös omin voimin tuotettuja viihdelukemistoja; niitä painettiin enimmäkseen sanomalehtikoossa (*Nyyrikki*, *Perjantai*, *Sirpale*, *Sininen Nyyrikki*). Kotimaista tuotantoa on suosittu myös yksittäisissä dekkarisarjoissa, tunnetuimpana esimerkkinä alun perin saksan kielestä käännetty *Jerry Cotton* -sarja. Myös villin lännen kirjallisuudessa ryhdyttiin 1970-luvulla kokeilemaan kotimaisella tuotannolla (*Finnwest*-sarja).

Kioskikirjallisuus kiistakapulana

Sotienjälkeiselle kulttuuriselle ja yhteiskunnalliselle ilmapiirille oli tyypillistä, että viihteestä käytiin kiivaita taisteluita. 1940-luvulta lähtien keskustelua heräsi erityisesti aikakauslehdistön ja sarjakuvien vaikutuksesta: moralistit epäilivät niiden rappeuttavan nuorison makua. 1950-luvun puolivälissä Suomen hallitus asetti jopa toimikunnan tutkimaan sarjakuvan vaaroja. Kioskikirjallisuuden kasvaessa määrällisesti keskustelu siirtyi ”kirjallisuuden aluskasvillisuuden” alueelle. Synkimmissä 1970-luvun ennusteissa kioskiviihteessä nähtiin uhka kansalliselle identiteetille nimenomaan sen takia, että suurin osa tuotannosta tuli amerikkalaisista lähteistä. Kärjistyneimmillään uhkaa torjuttiin ehdotuksilla kieltoeista tai esityksillä kirjallisuuden kustannustoiminnan keskittämisestä valtion kontrolliin.

Moralistien silmätikuksi asetunut seksuaalinen realismi tai väkivalta kioskikirjallisuudessa ymmärrettiin 1980-luvulle tultaessa marginaaliseksi verrattuna elokuvaan tai television ohjelmiin sekä videoihin, jotka saavuttivat huomattavasti suurempia yleisöjä. Kioskikirjojen läpäisykyky osoittautui valtakunnallisessa lukuharrastus selvityksessä vähäiseksi: niiden osuus kaikesta kirjojen kulutuksesta 1970-luvulla käsitti 4–13 % mittaustavasta riippuen. 1980-luvulta eteenpäin luvut ovat epäilemättä laskeneet.

Suomessa huokeaviihteen kentällä parhaiten asemiaan ovat säilyttäneet ns. naistenromaanit. 1970- ja 1980-luvun kartoituksissa rakkaus kertomukset olivat markkinajohtajia, ja niissä painottui hyvin konservatiivinen, avioliitto- ja perhekeskeinen maailmankuva. 1970-luvun tyyppillisissä naistenromaaneissa miljöö oli ajaton ja epämääräinen. Sellaiset nimikkeet kuin *Kultasarja*, *Linnasarja*, *Palmusarja* ja *Sydänsarja* liikkuivat usein eurooppalaisissa maisemissa, mutta tapahtumia oli joissakin sarjoissa sovitettu myös suomalaisiin oloihin.

Jännityskertomusten ja kuvien lomaan tarvitaan huumoria ja sarjakuvia. Jännityslukemisto-lehdessä seikkaili Tarzan, Sexton Blake, Pantterityttö, Atomimies Misterix ja Iskevä Salama, joka avaruusseikkailujen välissä ehti autonrattiinkin. Piirtäjä on Mac Raboy. Jännityslukemisto 7/1955. Lehteä kustansi helsinkiläinen Ilmarinen Oy.

Tämän päivän rakkauskertomuksiin kioskivihteessä sekoittuu huomattavasti enemmän erotiikkaa ja eksotiikkaa. Tarinoihin liittyvät lukijoiden odotukset ovat parin vuosikymmenen kuluessa ratkaisevasti muuttuneet yleisen moraalikehityksen myötä. Vaikka nykyarjoja toimitetaan ja painetaan pohjoismaisessa ympäristössä, niissä on paradoksaalisesti säilynyt alkuperäinen anglosaksinen painotus vahvemmin kuin rikoksen tai seikkailun alueella. Lähes markkinamonopolin saaneen *Harlequin*-sarjan kirjoissa englanninkieliset tekijät omine taustoineen ovat 2000-luvulla näkyvästi läsnä. Kioskikirjat ovat lähentyneet muita kanavia pitkin kulkevaa bestsellerkirjallisuutta, jota myydään tekijän imagolla. Harlekiini-kirjojen suomentajien joukossa esiintyy tunnettuja nimiä, mikä osoittaa, että käännosten laatuun voidaan panostaa.

Marginaalista keskelle

Kuva kioskikirjallisuudesta on uudelle vuosituhannelle tultaessa muuttunut niistä ajoista,

jolloin se herätti intohimoja kansanvalistajissa ja esteettisissä makutuomareissa. Kun kioski-kirjallisuus sotien jälkeen ja vielä 1970-luvunkin perspektiivistä ymmärrettiin standardoituuna massatuotantona, viime aikojen kulttuurintutkimuksellinen ja feministinen lähestymistapa ovat korostaneet populaarikirjallisuuden eriytyneempää vastaanottoa.

Viihdekirjallisuuden akateemisessa tulkinna tapahtui 1980-luvulla hyvin olennainen käänne lukijanäkökulmasta. Modernin viihderomanssin voi ymmärtää vastaanottajan kannalta kulinaariseksi kirjallisuudeksi: se lupaa lukijalleen tietynlaista mielihyvää tietynlaisin ehdoin. Janice A. Radway on Harlekiini-sarjan kuluttajia tutkiessaan osoittanut, että liittämällä romanssit lukijoiden maailmaan ja ottamalla heidän emotionaaliset tarpeensa huomioon teosten sisältämät merkitykset muuttuvat. Romanssien tuottama mielihyvä ei suinkaan vastaa vakiintuneita käsityksiä viihteen passivoivasta vaikutuksesta. Radwayn mukaan perheellisistä kotiäideistä koostuvassa kuluttajakunnassa itse lukeminen on olennaisempaa kuin niiden sisältö.

Tutkimuksellisen paradigman muuttumista selittää luonnollisesti sekin, että korkeakirjallisuus ja viihde ovat 1900-luvun lopulla ja 2000-luvulla kerronnallisesti lähentyneet toisiaan. Moderni kirjailija siirtyy vaivattomasti lajityypistä toiseen eikä kaihda käyttämästä stereotyyppitakaan. Tajuntateollisuuden ilmiöistä on kirjallisuudessa tullut samanlaista materiaalia kuin keittopurkeista Andy Warholin kuvataiteessa. Postmodernissa estetiikassa populaarikirjallisuudella on paikkansa keskellä kulttuurista elämää, ei enää marginaalissa. □

Professori Juhani Niemi on Suomen kirjallisuus -laitoksen johtajana Tampereen yliopistossa.

Kotimainen rikoskirjallisuus tänään

Rikoskirjallisuus, kansan kielellä dekkari, on saanut harteilleen menestyneen genren maineen. Jo toistakymmentä vuotta kotimaisella rikoskirjallisuudella on mennyt hyvin. Julkaisujen nimekkeiden määrä on jatkuvassa kasvussa, dekkaria tutkitaan ja siitä väitellään akateemisessa maailmassa. Dekkarit ovat kovaa valuuttaa niin kaupan kuin kirjastojenkin hyllyillä.

Vuoden johtolanka-palkinto

Menestys tai buumi voi olla myös taakkana, sillä odotukset kasvavat ja hyvän noususuhteen jälkeen hyvin ansaittu tasaisuus voi tuntua taantumalta. Nykynoste herättää epäilyksen, eikö kotimaisella rikoskirjallisuudella mennyt aikaisemmin hyvin. Suurin muutos entiseen lienee kuitenkin julkaisumäärissä sekä dekkareiden ja dekkaristien saamassa julkisuudessa, ei niinkään tasossa – ennenkin kirjoitettiin hyviä rikosromaneja.

Mistä tunnistan dekkarin?

Rikos ja sen selvittäminen ovat rikoskirjallisuuden tärkeimmät tunnusmerkit, mikä on edelleenkin keskeisintä tässä kirjallisuudenlajissa, vaikka genre on uudistunut vuosien varrella ja kolkuttelee lajinsa rajapyykkejä. Rikoskirjallisuus on hivuttautunut lähelle valtavirtakaunokirjallisuutta, ja se on imenyt itseensä perinteisiä ja yleisiä kaunokirjallisuuden lainalaisuuksia, kuten monipuolisia henkilöhahmoja tai kerrotarakennetta. Liikettä on ollut molempiin suuntiin. Rikoskirjallisuus on antanut paljon

muulle kaunokirjallisuudelle, vaikkapa tiiviin, ytimekkään ja jännittävän tarinan kerronnan. Hyvä proosa saa olla myös viihdyttävää kuten dekkarit parhaimmillaan.

Rikoskirjallisuuden genreen mahtuu paljon alalajeja, joista jokainen fani voi poimia itselleen ne sopivimmat. Kotimaisessa rikoskirjallisuudessa on aina suosittu todentuntuaisia poliisiromaaneita, joissa seurataan poliisityötä ja joissa sankarina on komisario tai jopa koko rikospoliisiosasto. Nykyisin myös trillerit, joissa liikutaan suuressa maailmassa ja kansainvälisten rikosten parissa, ovat hyvin juurtuneet suomalaisen dekkarimaaperään. Nykydekkarin pirtaan ei tarvitse kuulua perinteinen arvoituksen ratkaisu. Yhtä lailla voimme aloittaa dekkarin murhasta, jonka tekijän lukija tietää alkumetreiltä alkaen. Samoin voimme tarkkailla rikoksen selvittämistä monesta eri positiosta, voimme lukea ripirinnan tarinan etenemistä rikollisen tai rikostutkijan tai jopa molempien näkökulmasta.

Dekkarigenre laajenee mahtavaa vauhtia. Omakustanteet ja uudet kustantamot ovat omalta osaltaan nostaneet nimekkeiden määrää. Kuten muillakin kulttuurisarjoilla, taso vaihtelee kun määrä kasvaa. Hyvän rikoskirjallisuuden metsästäjän on syytä seurata valppaasti mitä julkaistaan ja mitä kannattaa lukea, sillä laatu ja kustantajan koko eivät välttämättä kulje käsi kädessä. Julkaisujen lisäksi myös alalajeja syntyy lisää. Maineikkaiden dekkaristien kirjoittamia jatkojännäreitä ilmestyy varsinkin kesäisin sanoma- ja aikakauslehdissä. Samoin rikosnovellit ja dekkarihenkiset sarjakuvat ovat mukavasti nostaneet päätään.

Uusinta uutta ovat Internet-dekkarit. Esi-merkkinä kerrottakoon kirjailija Max Mannerin *Revontulet*-romaani, joka ensin ilmestyi

luku kerrallaan aktiivisten lukijoiden omiin sähköpostiosoitteisiin. Toukokuusta alkaen romaani ilmestyi Helsingin sanomien verkkosivuilla blogi-osastossa. Myös Harri Nykäsen esikoisromaani *Kuusi katkeraa miljoonaa* (1986) on laitettu avoimeen verkkoon kaikkien vapaasti luettavaksi. Se julkaistaan jatkokertomuksena *Barrikadi*-verkkosivuilla viikon välein. Samassa osoitteessa toimii Hylättyjen kirjojen kerho, joka julkaisee kustantajien hylkäämiä käsikirjoituksia ja jonne myös hylätyt rikostarinat ovat tervetulleita.

Verkossa ilmestyneet dekkarit antavat lukijoille mahdollisuuden nopeaan kommentointiin ja lähes reaaliaikaisen keskusteluun kirjailijan kanssa, mikä tekee lukukokemuksesta yhteisöllisen ja yhteisen sekä samalla myös lukijan ja kirjailijan välinen yhteys lähenee. Vaikka tuoreita kirjailijoita ja rikoskirjallisuuden keinoja pääsee esille jatkuvasti, myös vanhat konkarit kirjoittavat säännöllisesti, mm. Pirkko Arhippa debytoi jo vuonna 1968 ja kirjoittaa edelleen lähes vuosittain uuden rikosromaanin.

Rikoskirjallisuudelle on ominaista, että rikokset ja tarinat vaihtuvat romaaneittain, mutta päähenkilö seuraa mukana tarinasta toiseen. Voisi kuvitella, että sarjamaisuus päästää dekkaristit henkilökuvauksessa helpolla, mutta dekkarinlukijat ovat vaativia asiakkaita eikä meille riitä kertaalleen synnytetty sankari, joka pyhäyty aikaansa ja paikkaansa vaan haluamme kuulla yhä enemmän sankarin elämästä. Nykylukijalle ei riitä, että komisario vain vanhenee kuten Palmujen aikaan. Haluamme tietää miten sankari vanhenee, muuttuuko arvomaailma tai perhesuhteet ja miten hän ylipäänsä elää työnsä ohella. Jos päähenkilö ei ole mielenkiintoinen, kirjailijan seuraavaan teokseen ei ken-

**”Nykylukijalle ei riitä,
että komisario vain vanhenee
kuten Palmujen aikaan.”**

Vaikuttavaa kansikuvataidetta, joka houkuttaa ottamaan selvää missä komisario Palmu erehtyi! Kustantajan tulisi julkaista myös taiteilijan nimi. Fennica-kokoelma.

Espanjaa puhuvalla kielialueella on mahdollisuus saada ratkaisu siihen kuka murhasi rouva Skrofin. Rikosromaani ilmestyi Jorge Jeón Bolion kääntämänä Meksikossa 1958.

ties tartuta ollenkaan, vaikka itse rikostutkinta olisi vauhdikkaasti ja jännittävästi kuvattu.

Mistä suomalainen dekkari tunnetaan?

Ensimmäiset suomalaiset rikostarinat kirjoitettiin viime vuosisadan alussa ja kohta voidaan juhlia satavuotiasta suomalaista dekkaria. Matkan varrelle mahtuu monenlaisia vaiheita. Kulta-aikana voidaan pitää 1930-lukua, jolloin suomalainen dekkari puhkesi kukoistukseensa, mm. Mika Waltari kirjoitti tuolloin ensimmäisen komisario Palmu -romaaninsa.

Hiljaisin kausi osui 1950-luvulle. Modernismin nousukaudella Mauri Sariola piti lähes yksin suomalaisen rikoskirjallisuuden hengissä. Tuotteliaana kirjailijana ja värikkäänä persoonana hän piti huolen, ettei suuri yleisö unohtanut rikoskirjallisuuden jännittävää maailmaa.

1960-luvulta lähtien rikoskirjallisuudessa on kuvattu yhä enemmän suomalaista nyky-yhteiskuntaa. Realistiseen kuvaukseen pyrkivissä dekkareissa on kätevä kommentoida ajanilmiöitä, kuten sen hetkistä poliittista tunnelmaa tai vaikkapa surkeaa kaupunkisuunnittelua. Perinteisesti dekkarin lukijat arvostavat realistista kuvausta, vaikka yhä enemmän myös muut variaatiot, scifi-dekkarit tai kuvitteelliseen paikkakuntaan sijoittuvat rikosromaanit, ovat mahdollisia.

Kotimainen dekkari kukoistaa jälleen

Nyt kotimaisella dekkarilla menee hyvin: viime vuonna ilmestyi noin 70 nimekettä. Vuosi 2007 oli muutenkin merkittävä suomalaiselle rikoskirjallisuudelle, sillä ensimmäistä kertaa Suomeen tuli pohjoismainen dekkaripalkinto *Lasiavain*. Sen voitti Matti Rönkä kolmannella romaanillaan *Ystävät kaukana*. Rönkön sankari, inkeriläinen paluumuuttaja Viktor Kärppä tasapainottelee lain harmaalla alueella. Poliisi-

Matti Rönkää on totuttu näkemään television iltauutisissa, mutta uutispäällikkö on myös etevä jännityskirjailija ja dekkariseura palkitsi hänet lasiavaimellaan. Mikä on lasiavaimen salaisuus?

romaanien lisäksi suomalaisessa rikoskirjallisuudessa menestyvät dekkarit, joissa ns. hyvät rosvo tietävät mitä alamaailmassa tapahtuu ja yrittävät torjua suuria rikoksia keinoilla, jotka eivät aina kestä päivänvalo.

Tie *Lasiavain*-palkintoon alkaa *Vuoden johtolanka* -palkinnosta, jonka Suomen dekkariseura myöntää vuoden parhaasta dekkariteosta. Palkittu teos käännetään FILIn avustamana jollekin skandinaaviselle kielelle, mikä on *Lasiavain*-palkinnon saamisen ensimmäinen edellytys. Tänä vuonna *Johtolanka* meni kuopiolaiselle poliisille ja esikoiskirjailijalle Marko Kilvelle teoksesta *Jäätyneet ruusut*, joka ensi vuonna osallistuu *Lasiavain*-kisaan.

Suomalainen dekkari kiirehtii muutenkin maailmalle muun pohjoismaisen rikoskirjallisuuden vanavedessä. Matti Rönган esikoisdekkari *Tappajan näköinen mies* ylsi Saksassa viime vuoden parhaiden rikoskirjojen kärkikaartiin. Saksalaisista dekkariystävistä on sanottu, että he rakastavat suomalaista tai pohjoismaista maisemaa.

Ajanmukaisen ja realistisen kuvauksen suoksi dekkarit ovatkin hyviä matkaoppaita, joista saamme jopa valmiit kaupunkikerrokset

jännitystarinan höysteenä. Dekkaristit usein kuvailevat ympäristöä rikostutkijan tarkalla otteella. Outi Pakkasan dekkareissa on jo 1970-luvulta asti tutustuttu Helsinkiin sekä yhteiskunnallisesta että paikallistuntemuksen vinkkelistä. Samoin Reijo Mäki on vienyt meidät jo usean *Vares*-romaanin voimin turkulaisiin kapakoihin ja kulmakuntien kaduille. Tampereen maisemia puolestaan pääsee tarkkailemaan Seppo Jokisen poliisiromaaneissa.

Mitä sitten lukisin?

Usein kysytään, että mistä kannattaisi aloittaa dekkareiden lukeminen tai mitkä ovat parhaat kotimaiset dekkarit. Kysymys on vaikea, sillä skaala on niin kovin laaja. Toiset rakastavat arvoituksenratkaisuja ja perinteisiä dekkareita, toiset haluavat modernimpaa otetta ja tiukkaa nykymailman kommentointia. Jokaiselle onneksi löytyy jotain, jos haluaa jännittää lukemisen parissa. Suomen dekkariseuran jäsenlehti *Ruumiin kulttuuri* yrittää parhaansa mukaan seuloa kaikki Suomessa julkaistut dekkarit. Lehden kirjakäräjä-osasto paisuu paisumistaan

ja se on kullanarvoinen tietolähde dekkarinystävälle, joka etsii itselleen sopivaa luettavaa.

Suomen dekkariseura pyrkii Johtolanka-palkinnon jakamisella kuten muuallakin toiminnallaan lisäämään genren arvostusta ja nostamaan esille nykyrikoskirjallisuuden helmiä, jotka usein helposti jäävät muiden kirjallisuuspalkintojen ulkopuolelle. Buumista, nosteesta ja suosioista huolimatta rikoskirjallisuus ei ole saavuttanut tasavertaista asemaa muun kirjallisuuden rinnalla vaan se jää helposti lapsipuolen asemaan. Toivottavasti suuri, lukeva yleisö ei usein pohdi kirjallisuuskentän arvoasetelmia valitessaan itselleen sopivaa luettavaa. Yhteistä kaikille kirjojen suurkuluttajille on kuitenkin lukemisesta nauttiminen: toiset pitävät enemmän jännityksestä, toiset lukevat oppiakseen jotain uutta. □

Kirsi Luukkanen on Suomen dekkariseuran puheenjohtaja.

Dekkariseuran Ruumiinkulttuuri-lehti on ilmestynyt vuodesta 1984.

Suomen dekkariseura ry perustettiin vuonna 1984 Orivedellä. Se on kaikille avoin yhdistys ja toimii rikoskirjallisuuden ja dekkarikulttuurin harrastajien yhdyssiteenä. Seuran riveissä on yli 1000 jäsentä, alan harrastajia lukijoista dekkaristeihin ja muihin dekkarialan ammattilaisiin.

Suomen dekkariseuran "lippulaiva" on seuran lehti Ruumiin kulttuuri, joka ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehti on jopa vanhempi kuin itse Dekkariseura, sillä sen ensimmäinen numero valmistui kesäkuussa 1984 hiukan ennen seuran perustamiskokousta.

Ruumiin kulttuuri on ainutlaatuinen julkaisu, joka käsittelee dekkarikulttuurin kaikkia osa-alueita: kirjailijahaastatteluja, asiantuntijoiden esseitä ja tietenkin tuoreita dekkarialan uutisia. Kirjakärjissä pyritään arvostelemaan kaikki suomeksi ilmestyvät dekkarit ja jännityskirjat. Samoin lehdesä esitellään ajankohtaisia elokuvauutuuksia.

Yhdistys myöntää vuosittain Vuoden johtolanka -palkinnon edellisvuoden merkittävästä dekkariteosta sekä järjestää erilaisia aiheeseen liittyviä tapahtumia. Yhteistyössä Helsingin kaupunginkirjaston kanssa Dekkariseura ylläpitää dekkarikirjastoa Kallion kirjaston tiloissa. Kirjaston kokoelma on yhtenäinen kokonaisuus eikä sen teoksia lainata. Viime vuosina Dekkariseura on järjestänyt kirjastossa kuukausittain kaikille avoimia dekkari-iltoja, joissa on vierailut mm. useita kotimaisia rikoskirjailijoita.

Lisätietoa: www.dekkariseura.fi

Ruislinnun laulu ...

Eino Leino ja kirjailijan seura

Eräässä amerikkalaisessa lehdessä oli vuonna 1928 ilmoitus, jossa todettiin seuraavasti: "Jokainen voi, jos hän osaa oikein harjoitella, kirjoittaa myyntikelpoista runoutta. Me valmennamme teidät nopeasti. Seuraamalla meidän menetelmäämme voitte kehittyä menestykselliseksi runoilijaksi kolmessa viikossa." Osoitteena The Poetry College. Le Roy. New York.

Eino Leino ei tätä ilmoitusta lukenut, mutta mitä valmennusmenetelmää sitten olikin käyttänyt, hän kirjoitti myyntikelpoista runoutta. Otavan mainospäällikkö Heikki A. Reenpää arvioi 1940-luvulla, että "hyvin hoidettuna Leino voisi olla jatkuva tasainen rahamylylly Otavalle".

Niin kuin taitava kirvesmies kykeni entisinä aikoina kirveen ja puukon avulla antamaan kaatamalleen hongalle kaikki puun muodot seinähirrestä soutuveneeseen ja sontalapiosta rukiinlapaan, niin tuotti taitava kynämies Eino Leino runoja, näytelmiä, romaaneja, pakinoita, poliittisia kirjoituksia, teatteriarvosteluja ja suomennoksia. Hän kynti raudoitettulla kynällään vakoja *Päivälehteen*, *Nyky aikaan*, *Päivään* ja *Sunnuntaihin*. Satona sanan perunoita, hengen heilimöivää ruista. Mutta kaikki on jäänyt unhoon

niin näkyvää ja ponnekasta kuin se aikoinaan olikin. Vain laulut jäivät ja niistä otetaan yhä uusia painoksia ja äänilevyjä julkaistaan. Perttu Hietanen ja Taisto Wesslin sävelsivät ja Vesa-Matti Loiri lauloi –

*Ruislinnun laulu korvissani,
tähtäpäiden päällä täysi kuu.
Kesä-yön on onni omanani,
kaskisavuun laaksot verhouu.*

Nämä ovat Leinin rakastetuimpia säkeitä, mutta hänellä on myös ankarampia kuvia eli "kuolema kupeellansa" kuten laulussa "Hyvä on hiihtäjän hiihdellä", jonka Ajopuut-yhtyeen Antero Launis vaikuttavasti Pekka Ristolän sävelin tulkitsee.

Kuvanveistäjä Ville Vallgren oli toukokuun

Helkavirsien ensimmäinen sarja ilmestyi 1903. Erkki Tantun kansikuva vuoden 1952 laitoksessa.

Paltamossa 1878 syntynyttä Eino Leinoa (Lönnbohm) voidaan pitää suomenkielisen väestön kansallisorunilijana.

lopulla 1913 tullut Pariisista ja oli menossa Esplanadin Kappeliin kahvia juomaan. ”Huomasin edessäni miehen, joka kulki kevein, nopein askelin. Panin merkille hänet etenkin sen vuoksi, että hän ei ollut helsinkiläisen arki-ihmisen näköinen. Väljine, hulmuavine, tummansinisine viittoineen, pitkine kiharoineen, mustine, tavattoman leveälierisine hattuineen hänessä oli jotakin, joka muistutti romanttisen aikakauden kavaljeeria. – Kun sitten tulin Kappelin suurempaan saliin, istui tuo sama mies yhdessä useamman tuttavani kanssa. Kysyin silloin Eino Voionmaalta, kuka mies oli. ’Etkö sinä tunne suurta runoilijaa Eino Leinoa?’ oli hänen vastauksensa. Ja sitten hän esitteli meidät toisillemme. Pyysin pöytään hyvää konjakkia ja join heti veljenmaljat Leinon kanssa.”

Erinomaisessa Eino Leino -elämäkerrassaan L. Onerva kirjoittaa: ”Myöhempi aika on todennut, että Leino juuri Helkavirsillään on ylennyt mestarilaulajaksi, Suomen runouden

nerokkaimmaksi edustajaksi ja sen hengen syvällisimmäksi tulkiksi.”

Mutta mikä on tämä ”myöhempi aika” ja voiko se brändätä jonkun nerokkaimmaksi ja syvällisimmäksi. Entä Aleksis Kiven Härkä-Tuomo, Kaunisnummella, Kesäyö ...

Ylermi

Olin itsekin kerran Leinon Helkavirsien luvuissa. Pastori Jussi Talasniemen rippikoululeirillä 1960-luvun lopulla Kirkkonummen Hillassa lausuin entisen einoleinoseuralaisen Yrjö Jyrinkosken tapaan

*Ylermi ylpeä isäntä
ajoi orhin alttarille,
herjasi veralta Herran:
”Täss’ on mies tämän sukuinen,
ei murehi mennehiä,
riensi myrskynä ratansa.”*

Jumala surmasi Ylermin vaimon ja teki Ylermin pojan mielipuoleksi, mutta tämä ylpeä isäntä

*vyöltä tapparan tapasi,
isä poikansa omansa
löi tasaksi tanterehen.
Huusi suulla huikealla:
"Poika toinen tehtänehe,
poika entistä ehompi."*

Juuri näin natsit tekivät, surmasivat melisairaat ja kuvittelivat luovansa uuden uljaan rodun. Olin nuoruuden innostuksessa niin Leinin päätöksen ja poljennon lumoissa, etten ajatellut mitä runossa sanotaan. Tosin Mukkulan kirjailijakokouksessa 1968 vierailut ranskalainen Robert Pinget totesi: "Minua ei kiinnosta se mitä sanon vaan miten sen sanon."

Ja silti Ylermit ja omat esivanhempamme kärsivät kuin Job konsanaan rutosta ja rokoista, lavantaudista, keuhkotaudista, kurkkumädästä, kupasta, syövästä ja masennuksesta. Lääkärit eivät mikrobeista mitään tienneet, eikä heitä ollut, ei anestesiaa, ei antiseptiikkaa, ei muuta kuin Jumala ja kärsimys ja alistuminen, kun kaikki perheet lapset kuolivat punatautiin. Ja halla ja kasvitaudit, nälkä ja sotaväen pakko-otot ja ikuinen pilkka, jos olit äpärä.

Eikö tässä nouse jo kokonainen Ylermien joukko taivasta vastaan! Vaadimme reilua peliä emmekä armoa! Abraham oli Ylermin tavoin, mutta pelosta ja kuuliaisuudesta jo puukottamassa poikaansa Iisakia sen sijaan että olisi sanonut jumalalle: "Mä en ole tällaisissa jutuissa mukana ja haluan reilumman Jumalan!" Ja tulihan lopulta Kristus eli Leinin sanoin:

*Kuuli kansa kummastuen:
"Etkö rankaise pahinta,
palkitse parasta meissä?"
Hymyili hyvällä suulla*

*Herramme Vapahtajamme:
"Pahimmasta teen parahan".*

Vaikka Jumala antoi monille kärsimyksessä lohdun, niin apu kärsimykseen saatiin tutkijoilta: Virchow selvitti solupatologiaa, Jenner ja Pasteur kehittivät rokotteita, Fleming penisilliinin. Mikä määrä elämää pelastui. Mutta ne eivät auttaneet Maxim-konekiväärituloessa, ei napalmpommeja vastaan, ei rypälepommin räjähtäessä maanviljelijän lapsen jaloissa.

Missä on Hymyilevä Apollo, missä on Tuure Junttu.

Kouta

On toinenkin leinolainen sankari, pakanallinen, myyttinen ja ylermiläinen. 1960-luvun partiotaitokilpailuissa yörastille tulevan vartion piti tuntea suuren tietäjän sanat:

*"Läksi Kouta kulkemahan,
Lapin-linna liikkumahan,
Rutjan-koski kuohumahan,
Turjan-yö tohisemahan."*

Kouta oli kova kaveri ja jos miestä lopuksi hirtittikin, niin otti hän sen kuin alikersantti Lehto tiellä kovennettua seisoessaan venäläisten hävittäjien tullessa. Sanat ovat Kouta-runossa säihkyviä ja lumoavat nuoren mielen: "Kyyt viherti katsehesta, suusta lensi yölepakot ..." Mutta miten kyy voi vihertää ... afrikkalainen mamba voi.

Leino viritti Kouta-runossaan itselleen ansan, joutui itse sanojensa huumaamaksi ... Kouta tiesi kaiken min inehmot ja osasi kaiken min jumalat, mutta ei sitoa sinistä tulta, ei aarnihautoja avata, eikä kääntää takaisin ajan pyörää. Saavuttaakseen "mahdin maan ikuisen" ja viimeisen tiedon, maailmankaikkeuden ja elämän arvoituksen, Kouta on murhannut "muut ilonsa" ja kironnut äitinsä. Mutta turha oli reissu Tuone-

laan. Kun Kouta tulee perille, niin Ajatar ei tiedäkään vastausta ja lausuu latteuden:

*”Elon huoli huomisesta.
Mana mennyttä manaapi.”*

Ja Kouta menee helppoon, kun stressi on niin suuri ja tuntee nyt ”kaiken tietävänsä” vaikka ehkä ajatteli, että mitä ihmettä Ajatar – nimestä päätellen nainen – höpisee.

Kouta on myös pahan tiedon puun hedelmää syövän ja luonnon salaisuuksia tutkivan ihmisen esikuva, joka on valmis mihin vain: ratkaisemaan ydinreaktion arvoituksen ja räjäyttämään uhrien kärsimyksistä piittaamatta atomipommin. Ydinkärkien määrä on loputon, voimat vanhenevat, valppaus herpaantuu, automaatiikka pettää, epätoivo synnyttää terroria.

Mutta tieteen Koudat eivät vain tuhoa elämää vaan myös luovat sitä. Euroopan unioni on kieltänyt ihmisalkioiden kloonauksen, mutta yrityksiä tehdään jatkuvasti, uteliaisuuden, kunnian, rahan ja visioita avaavan käyttötarkoituksen takia.

Jos onkin Kouta-runo pettymys, niin eivät sellaiset runot kuin Rääkkö Räähkä, Kimmon kosto, Orjan poika, Tumma, Syvärin impi tai Halla. Ne ovat kansallisaarteitamme siinä kuin Kalevalan runot.

Eino Leinon Seura

Eino Leinon Seuran vaiheita käsittelevässä kirjassaan *Rohkaisupistoksia* Matti Rinne muistuttaa, että seuran perustamista ajoi pontevasti jo 1940 Elli Tompuri. Yrjö Kivimies julkaisi marraskuussa 1945 Suomen Kuvalehdessä artikkelin ”Kuka perustaa Eino Leino seuran”. Ja viimein lokakuussa 1947 Otavan Heikki A. Reenpää oli tokaissut Vilho Suomelle: ”Kuules, Vilho, eikö olisi jo aika perustaa Eino Leinon nimikkoseura!”

Alkuvuosien toiminta oli tarmokasta ja hengen paloa riitti; oli kirjallisuuspolitiikkaa, rin-

tamalinjoja ja muistomerkkejä: Kirjailijan tytär Helka Leino kutsuttiin ainajäseneksi, Meilahden katu muutettiin Eino Leinon kaduksi, Lauri Lepäsen veistämä Eino Leino paljastettiin Esplanadin puistossa. Otavan ja Sanoma Oy:n sponsoroina seura perusti 1949 oman lehden *Ajan kirjan* ja WSOY haastoi sen perustamalla *Näköalan*. Veikko Antero Koskenniemiellä oli yhä vaikutusvaltaa ja molemmat lehdet lopetettiin 1951 ja perustettiin Parnasso, joka ilmestyy yhä.

Konservatismi ja modernismi

Kokonainen komppania uusia kirjailijoita, modernisteja ilmestyi parnassolle. Runouden vallankumous alkoi 1940-luvulla, proosan 50-luvulla. Juvonen, Heikkilä, Nummi, Hormia, Manner, Hyyry, Meri, Vartio, Haavikko ... ja kriitikot Sarajas, Anhava, Laitinen, Repo – ja aikanaan 60-luvulla Repo-radio, Arvo Salo ja *Lapualaisooppera*. Tamperella Mäkelän piirin Viita, Linna ja Matson.

Matti Rinne toteaa seuran historiikissa ehkä tarkoituksellisen voitonriemuisesti, että vuoteen 1957 mennessä ”modernismi oli saavuttanut tyrnäysvoiton, kukaan ei enää kirjoittanut tai ainakaan julkaissut perinteistä, mitallista, loppusoinnallista runoutta.”

Eino Leinohan sitä kirjoitti. Aivan kuin olisi suurikin ansio, ettei taloa rakennettaessa käytettä vatupassia, ettei runkotolppien koolausväli ole 60 senttiä tai savupiippua ja hormia muurattaessa käytettäisi luotilankaa.

Jos mitallisuus ja loppusoinnallisuus oli hyljättävää, niin sen olivat jo paljon aikaisemmin hyljänneet Aleksis Kivi, Edith Södergran, Viljo Kajava, Katri Vala ja Helvi Hämäläinen. He eivät sen enempiä kuin Leino, Hellaakoski tai Kailas tarvitse puolestapuhujia. Ja jos puhutaan proosasta: Onko modernismin voitto, jos joku kietoo rintamalla köyden ympärilleen ja modernismin tappio kun sokea Hietanen lähtee palavasta ambulanssista pelastamaan jalatonta toveriaan. Muis-

Eino Leino seuran kokous 1965. Kirjailijoita ja kulttuurivaikuttajia mukana kuten Väinö Kirstinä, Seppo Nummi, Pekka Lounela, Jarno Pennanen, Matti Suurpää ja takana Antti Hyry. Kuva Eero Troberg. SKS:n kirjallisuusarkisto.

tikirjaani olen liimannut Timo Töyrylän runon ”Ettei totuus unohtuisi ...”

Jos kirjailijalla ja runoilijalla on sanottavaa, niin kaikkia kielen keinoja ja muotoja kannattaa käyttää. Vain typerys ampuu nauloja paineilmalla silloin kun vasara olisi parempi, tai ruuvaa käsin vaikka akkuporakone on käytettävissä. Loppusoinnullista runoutta kirjoitettavalle Einari Vuorelalle myönnettiin Eino Leinon palkinto 1966. Nyt on jo myöhäistä, mutta itse olisin palkinnut Veikko Lavin, riimieniekka hänkin, mutta parhaimmillaan verraton humanisti ja humoristi.

Kirjasotia

Viime sodissa kuoli rintamalla suomalaisia isä, poikia ja veljiä lähes 100 000 ja venäläisiä 300 000. Kiitos tehokkaan puolustuksen, ampumataidon, urheuden ja kovien talvien Neuvostoliiton rajakaupungeiksi eivät tulleetkaan Turku, Vaasa ja Oulu.

Seuraava sukupolvi sai rauhassa kunnostautua kirjasodissa. Taistelu loppusointuja vastaan oli voitettu, mutta Millerin *Kravun kääntöpiiri*, Myklen *Laulu punaisesta rubiinista* ja Rintalan *Sissiluutnantti* kuohuttivat tunteita ja moni kunnostautui sanan- ja painovapauden puolustajana. Voitto on ollut eroottisen aihepiirin osalta niin täydellinen, että lukematottomat pienet tytöt ja pojat on pakotettu aikuisina jäämään seksilehtien kuvaajien kameratuleen makaamaan ja ovat päässet suomalaisen pörssi-yhtiön kioskien ylähylyille. Tie näihin lehtiin ja muihin alan tuotteisiin on usein väkivallan, hyväksikäytön ja uhkausten kiveämä. Osa on ihmiskaupan uhreja.

Näiden ihmisen kohtalolla ei pitäisi tehdä rahaa ja lapset ja nuoret ansaitsivat kauniimman esikuvan ihmisten välisestä seksuaalisuudesta ja ihmisestä yleensäkin. Sanan vapaus ei voi olla synonyymi myymisen vapaudelle, sillä on oltava arvokkaampi merkitys.

Nuorison toivo

Kukaan ei halua moralismia, mutta niin kuin kuiva maa janoaa sadetta, niin tämä aika tarvitsee moraalaa. Voisiko moraalilla olla Mukkulan kirjailijakokouksessa yksi teema? Onhan siellä puhuttu ihmisoikeuksista ja muista vakavista asioista ennenkin. Sillä ei vain taloa vaan myös ihminen tulee rakentaa kunnolla ja moraalilla on siinä aivan keskeinen rakennusaine, niin että kasvava lapsi voisi aikanaan vastuunsa kantavana kansalaisena tai äitinä ja isänä ottaa osaa yhteiskunnalliseen toimintaan ja tehdä järkeviä äänestyspäätöksiä.

Lapset ja nuoret tarvitsevat esimerkkiä näytäviä aikuisia, jotka ottavat heidät ja kanssaihmissensä vakavasti eikä vain helppoina kosmetiikan, merkkivaatteiden, seksin, väkivallan ja kännyköiden markkinointikohteina. Eino Leino seuran edellinen puheenjohtaja Jaakko Heinimäki ihmetteli kolumnissaan mikä meitä väkivallassa viehättää.

Nuorille luodaan mediassa kuvaa ihmisestä halpamaisena viihdelehtien juoruilijana, asiallisen arvostelun sijasta vahingoniloisena presidentin ja ministerien pilkkaajana sen sijaan että aikuiset tunnustaisivat yhä pelottavamiksi kasvavat ongelmat: kaikenlaisen kilpailun nostamisen kouluissa, työpaikoilla ja jopa harrastuksissa itseisarvoksi. Helsingin yliopiston kanslerin Kari Raivion mielestä vallitseva tehokkuuden ilmapääri uhkaa luovuuden edellytyksiä.

Koulutuspaikkojen puute ja työttömyys alentavat nuorten itsetuntoa ja ovat osasyynä nuorten alkoholin ja huumeiden käytön kasvulle. Eino Leino oli Brondan kanta-asiakas ja harva meistä täysraittiuutta kannattaa, mutta viinaa ei saisi myydä nuorille eikä se saisi olla yksi keskeinen valtion budjettivarojen kartuttamiskeino.

Eikä vain vallankumous, vaan myös yhteiskunnan kontrollista vapautetut markkinavoimat tuhoavat lapsensa. Yksityistäminen ei saa uhata elintärkeitä palveluja kuten energiahuoltoa tai maksutonta terveydenhoitoa. Olemme myös ajaneet itsemme ekologiseen umpikujaan. Hengitysilmahan ei voi tunnista toiseen laskea autojen pakoputkista hiilidioksidiä ja typpiyhdisteitä, Itämereen ei voi pelloilta ja viemäreistä laskea rajoituksitta fosforia ja typpeä.

Eino Leino seuran ensimmäinen puheenjohtaja Yrjö Oinonen väitteli vesiluonnosta Eino Leinon ajan runoudessa. Suomenlahden ja Saaristomeren

vesiluonto on heinäkuussa vihreätä levälauttaa, kaupattorin kalakojussa todettiin että kampelat ovat kadonneet. Meren pohjassa on hapen sijasta rikkivetyä. Vesiluonto ei enää inspiroi runouteen kuten ennen.

Eino Leinon perinne

Kirjailijaseurat eivät voi pelastaa maailmaa, eivät estää pääomien ja tehtaiden pakoa ulkomaille, eivätkä lähteä ristiretkelle kuten Greenpeace. Ne ovat kirjallisten ja yhteiskunnallisten aiheiden ja mukavan seurustelun kulttuurikerhoja, mutta ”tumput suoranakaan” ei kannata seistä. Hätäkelloja on soitettu jo pitkään.

Eino Leinon Seura on osoittanut voimansa hankkimalla Töölönlahdelle kirjailijatalon ja perustamalla Lahden kaupungin kanssa Mukkulan kansainvälisen kirjailijakokouksen, joka on yksi Euroopan suurimmista kirjallisuustapahtumista. Yli 1000 prosaistia, runoilijaa, kirjallisuuskriitikkoa ja tutkijaa on vuodesta 1963 osallistunut kokouksiin, heidän joukossaan Graham Greene, John Steinbeck ja Claude Simon.

Yhteiskuntaa ja yliopistolaitosta pyritään uudistamaan, mutta Eino Leinon hengessä voimme

”Sanan vapaus ei voi olla
synonyymi myymisen
vapaudelle.”

pyrkii uudistamaan myös ihmistä ja olla osaltamme palauttamassa ihmisen arvoa, huomisen toivoa ja elämäniloa niin että lapset ja nuoret voivat luottaa vanhempiensa sukupolveen, että nämä välittävät ja toimivat eivätkä vain puhu. Emme-hän me suomalaiset ole Leinon sanoin:

*Suku lynkkä, heimo länkkä,
kiero-silmä, kitku sielu,
pahan-suopa suuremmille,
pilkan-suopa pienemmille,
kansa naapurikateinen ...*

Eikä meillä kriittisessäkin toiminnassamme toistaiseksi ole vainon vaaraa kuten turkkilaiskirjailija Orhan Pamukilla tai serbikirjailija Slobodan Selenic'illä, joka kertoi 1995 Mukkulassa sotakokemuksiaan Sarajevosta. Sen jälkeen Mat-

ti Rinteen mukaan Mukkulan nuoren polven tavoittanut postmoderni käsittekaruselli tuntui aika kevyeltä.

Lopetan siteeraamalla 1915 aloittaneen *Sunnuntai*-lehden ohjelmajulistusta. Lehden perustajiin ja kirjoittajiin kuului Eino Leino. Kansalaissota oli vielä edessäpäin, siksi idealismi.

”Syvä ja vankkumaton usko ihmisyyteen, ihmisessä piileviin hyvyyden ja rakkauden voimiin sekä kaikkien lempeiden, valkeiden valtojen voittoon niin kansoissa kuin yksilöissä – usko, jota me nykyään kipeämmin kuin koskaan tarvitsemme.” □

Artikkeli on lyhennelmä Eino Leino seuran 60-vuotisjuhlahakouksessa pidetystä puheesta ja kirjoitettu kirjallisuudentutkijan ja huolestuneen kansalaisen ominaisuudessa.

Kirjallisuuspankki

Professori Jyrki Nummen selvitys suomalaisen Kirjallisuuspankki-palvelun perustamiseksi on valmistunut, ja luovutettiin ylikirjastonhoitaja Kai Ekholmille 28.4.2008.

Tarvitaanko Suomeen Kirjallisuuspankki, suomalaisen – suomen- ja ruotsinkielisen – tekijänoikeusvapaan kaunokirjallisuuden digitaalinen kirjasto kansainvälisten esikuvien tapaan? Mitkä olisivat tällaisen palvelun laatuksiteerit ja toimintaedellytykset, jotta se mahdollisimman hyvin palvelisi kirjallisuuden- ja kielentutkimusta, yliopisto- ja kouluopetusta sekä samalla suurta yleisöä? Miten digitoidusta kulttuuriperinnöstä saadaan tutkimukselle tärkeä infrastruktuuri?

Näiden kysymysten selvittämiseen Kansalliskirjasto sai rahoituksen opetusministeriöltä sekä Helsingin yliopiston rehtorilta, ja selvitysmieheksi lupautui Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden professori Jyrki Nummi. Seuraavaksi Kansalliskirjastossa

KUVA KARI TIMONEN

Suuria suunnitelmia, joille toivoisi menestystä. Esityö on tehty. Kirjallisuuspankkiraportin luovutustilaisuudessa ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm ja professori Jyrki Nummi.

ryhdytään suunnittelemaan Kirjallisuuspankin pilottihanketta selvityksen ehdotusten pohjalta sekä hakemaan rahoitusta tälle. □

Selvitys on luettavissa Kansalliskirjaston verkkosivuilla www.kansalliskirjasto.fi.

Kamala kihlajaispäivällinen ja Omituinen varas

Kansalliskokoelman nurkkanovelleista

Kotimaiset sanomalehdet eivät 1800-luvun loppupuolella koostuneet pelkistä uutisista. Varsinaisten uutisten ohella lehdet sisälsivät runsaasti kaunokirjallisuutta, josta osa julkaistiin jatkokertomuksina. Sanomalehdissä ilmestyi novelleja, runoja, romaaneja, näytelmiä, pakinoita sekä asiapitoisempia tekstejä. Jatkokertomuksia julkaistiin aluksi alakertoina, mutta 1880-luvulta alkaen erityisinä ”nurkkina” (följetong), jolloin ne saatettiin helposti leikata irti lehdestä ja sitoa myöhemmin yhteen kirjaksi.

Sanomalehdissä julkaistu kaunokirjallisuus

Kaunokirjallisuus kuuluu Suomen sanomalehdistön vanhimpaan aineistoon. Sanomalehdissä julkaistun kaunokirjallisuuden tavoitteena oli kansanvalistuksen ohella lukijoiden viihdyttäminen ja kertomukset olivat useille suomalaisille ensimmäinen kosketus kaunokirjallisuuteen. Jatkokertomukset olivat myös hyvää täyteaineistoa uutispulasta kärsiviin sanomalehtiin. Uusi jatkokertomus aloitettiin usein loppuvuodesta lukijoiden mielenkiinnon ylläpitämiseksi sekä seuraavan vuoden tilauksen varmistamiseksi.

Monet 1800-luvun tunnetut kirjailijat julkaisivat tuotantoaan jatkokertomuksina sanomalehdissä ja kirjallisissa albumeissa. Useat suo-

mennetut klassikot ovat ilmestyneet ensimmäisen kerran juuri sanomalehtien jatkokertomuksina. Nurkkanovelleja ilmestyi suomalaisissa sanomalehdissä aina 1930-luvulle saakka.

Nurkkanovelliin ja -romaanien juuret ovat 1830-luvun Ranskassa, jossa esimerkiksi Honoré de Balzacin ja Alexandre Dumas'n teoksia ilmestyi jatkokertomuksina. Suomeen sanomalehtien jatkokertomukset omaksuttiin ruotsalaisesta lehdistöstä. Suomessa jatkokertomusten julkaisemisen aloitti Zachris Topelius *Helsingfors Tidningarrissa*. Topeliuksen *Fältskärens berättelser (Välskärin kertomukset)* ilmestyi 1851 alkaen juuri sanomalehden nurkkanovellina.

Jotkut sanomalehdet julkaisivat aiemmin ilmestyneitä nurkkanovelleja myöhemmin erillis-

teoksina tai kaunokirjallisina sarjoina. Tällaisia sarjoja olivat muun muassa *Nya Pressens följetongbibliotek*, *Uuden Suomentaren nurkkanovelleja*, *Veckans Krönika's romanbibliotek* sekä *Åbo Underrättelsens romanbibliotek*.

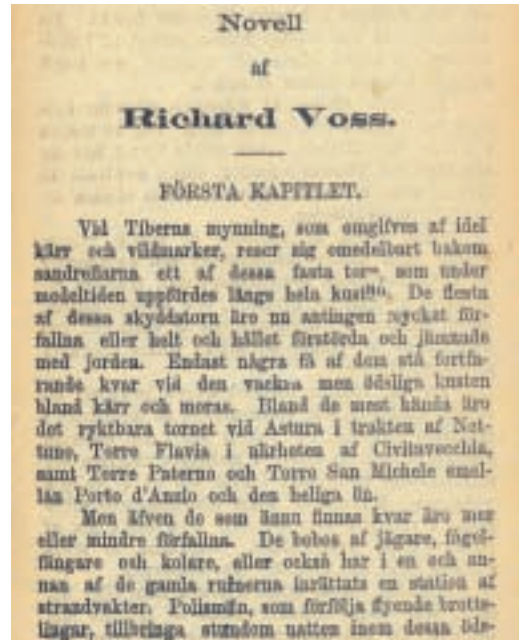
Sanomalehtien kaunokirjallisen aineiston joukossa on teoksia, joita ei ole ilmestynyt missään muussa muodossa – sekä alkuperäisiä suomalaisia että käännöksiä. Kirjoittajien joukossa on niin tunnettuja kirjailijoita kuin vähemmän tunnettujaakin. Kaikkien kirjailijoiden ja etenkin kääntäjien henkilöllisyys ei kuitenkaan selviä julkaisusta.

Kansalliskirjaston nurkkanovellikokoelma

Kansalliskirjaston nurkkanovellikokoelma on karttunut lakisäätteisten vapaakappaleiden sijasta ostoina ja lahjoituksina. Sanomalehdet, joissa nurkkanovellit on alun perin julkaistu, kuuluvat toki kansalliskokoelmaan ja ovat helposti käytettävissä digitaalisessa muodossa *Historiallisen sanomalehtikirjaston* kautta.

Suurin osa Kansalliskirjaston nurkkanovelleista kuuluu kansalliskokoelman luettelointimattomaan aineistoon. Nurkkanovellikokoelma on laajuudeltaan kahdeksan hyllymetriä ja se käsittää kolme kokonaisuutta: Rotkirchin kokoelman, Loviisan kaupunginkirjastosta lahjoituksena saadun kokoelman sekä joukon sekalaisia nurkkanovelleja. Rotkirchin kokoelma sisältää *Nya Pressenissä*, *Åbo Tidningenissä* ja *Åbo Underrättelserissä* vuosina 1883–1900 julkaistuja nurkkanovelleja ja -romaneja. Loviisan kaupunginkirjastolta saadusta lahjoituksesta on mielenkiintoista havaita, että nurkkanovelleja ja -romaneja on koottu myös kirjastojen tarpeeseen. Kokoelmassa on jonkin verran sellaisiakin sidoksia, jotka ovat sisältyneet alun perin erinäisten työväenyhdistysten kirjastoihin – kiintoisa kulttuurihistoriallinen seikka sekkin.

Vanhemmasta, pienpainatekokoelmaan sisältyvästä nurkkanovelliaineistosta on olemassa

Kertomuksen kirjoittamisen aikoihin olivat Tiberin alajuoksun seudut vielä luonnontilassa, mutta nyt joella on huvivenasatama ja sen läheisyydessä Rooman lentokenttä.

epätäydellinen kortisto. Lehdistä leikattuja ja jälkikäteen sidottuja nurkkanovelleja on saatu eri aikoina myös yksittäisinä nidoksina. Niitä on sijoitettu kansalliskokoelman luetteloidun aineiston joukkoon ja luetteloitu kansalliskokoelman korttiluetteloon. Niitä ei ole kuitenkaan pääsääntöisesti sisällytetty kansallisbibliografiaan, joten niiden luettelointitiedot puuttuvat Fennica-tietokannasta. □

Lisätietoja kansalliskokoelmasta löytyvistä nurkkanovelleista:

kk-pienpainatteet@helsinki.fi, puh. (09) 191 24487

Historiallinen sanomalehtikirjasto:
<http://digi.lib.helsinki.fi/index.html>

Kirjallisuutta:

Pirkko Leino-Kaukiainen: Lehdistö suomennoskirjallisuuden julkaisijana. - Suomennoskirjallisuuden historia 1. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1084. Jyväskylä 2007.

Sanoja ja semantiikkaa

Kaunokirjallisuuden verkkopalvelun ensiaskeleet

Mistä puhumme kun puhumme kaunokirjallisuudesta?

Yli kolmasosa yleisten kirjastojen kokoelmista on aikuisille suunnattua kaunokirjallisuutta ja muuta fiktiivistä aineistoa: romaaneja, runoteoksia, näytelmiä, sarjakuvia, elokuvatallenteita. Näissä kokoelmissa kohtaavat huippuunsa viritetty taiteellinen ilmaisu ja bulkkiviihde, klassikot ja esikoisteokset, vakavuus ja keveys, juhla- ja arvokkuus ja naturalistinen arki. Kokoelmista haetaan vastauksia maailmankatsomuksellisiin kysymyksiin, esteettisiä elämyksiä ja ”mielihyvälukemista”.

Kaunokirjallisuutta lainataan runsaasti, ja henkilökunnalta voi kysyä, jos ei tiedä mitä lukisi, mikä olisi kulloinkin se ”hyvä kirja”, jota kirjastoon tuli hakemaan. Asiakas voi kääntyä kirjastoammattilaisten puoleen myös silloin, kun hän tarvitsee johonkin tiettyyn tilaisuuteen sopivan onnittelurunon tai kun hän haluaa tietää, mistä Dostojevskin romaanista löytyy kuvaus Suurinkviisittorista. Tai mitä naisten viihdekirjallisuutta voi lukea pelkäämättä liian suorասukaista erotiikkaa tai miten voi välttää lukemasta dekkareita,

joissa murha tehdään myrkyttämällä.

Teosten lukutapoja ja käyttötarkoituksia on yhtä paljon kuin niiden lukijoita ja lainaajia. Samaa teosta voidaan lukea monilla eri tavoin, ja siitä syntyvät mielleyhtymät, elämykset ja mielikuvat riippuvat lukijan tavasta prosessoida lukemaansa. Itse kunkin elämäntilanne, lukuhistoria, kyky eläytyä tekstiin ja herkkyyys sen vivahteille vaikuttavat siihen, mikä kirja kulloinkin on hänelle ”hyvä”.

Asiakaspalvelussa kirjastoammattilaisen onkin osattava tulkita ja lukea teosten lisäksi myös asiakasta ja hänen kysymystään. On haasteellinen tehtävä löytää kulloisellekin kysyjälle se teos, joka vastaa hänen tarpeitaan. Se vaatii syvällistä kokoelman, sen sisältöjen ja laajaa kirjallisuuden tuntemusta. Asiakkaan esittämä, näennäisen helppo ja viaton kysymys ”hyvästä kirjasta” onkin erittäin haasteellinen kirjastoammattilaiselle annettu tehtävä.

Muisti ja mielleyhtymät

Kaunokirjallisuuteen liittyvä tietopalvelu perustuu ainakin yhtä paljon assosiaatioille, päät-

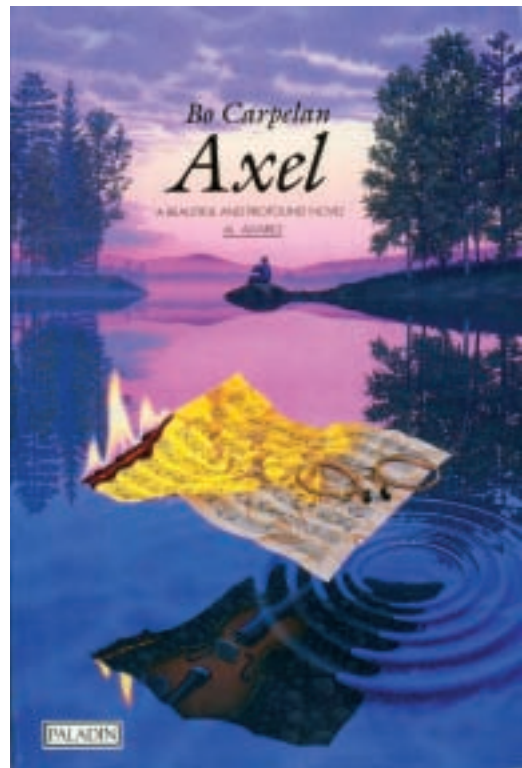
telykyvyille, kirjallisuudentuntemukselle, hyvälle muistille ja intuitiolle kuin tietokantoihin teoksista tallennetuille faktoille. Jos asiakas on pitänyt vaikkapa Bo Carpelanin teoksesta *Axel* ja haluaisi lukea jotakin samankaltaista, täytyy neuvontatyötä tekevän selvittää, mikä on se ”samankaltaisuus”, jota asiakas tarkoittaa. Onko se Carpelanin muu tuotanto? Liittyykö se Sibeliukseen tai romaanin tapahtuma-ajastaan välittämään ajankuvaan? Yhtymäkohtia muihin teoksiin on lukemattomia, ja niiden läpikäynti asiakkaan kanssa on antoisaa, turhauttavaa ja parhaassa tapauksessa johtaa uuteen mieleenpainuvaan lukukokemukseen.

Kirjastolaisten oma lukeneisuus onkin välttämätön perusta kaunokirjallisuuteen liittyvälle asiakas- ja tietopalvelulle. Vuosikymmeniä kirjallisuutta ja kirjallista elämää seuranneille kirjastolaisille on kertynyt näihin liittyvää hiljaista tietoa, jota ilman kaunokirjallisuuteen liittyvä palvelu ei olisi ollut mahdollista, etenkin, kun käytettävissä ei ole ollut kehittyneitä sisällönhallinnan välineitä.

Tämän tietämyksen avulla kirjastoissa on myös tuotu kirjallisuutta aktiivisesti esiin mm. näyttelyiden ja valikoimaluetteloiden avulla. Nyt tämä osaaminen on häviämässä kirjastoista eläköitymisen myötä. Millä tavalla kirjastoammattilaisten merkittävä rooli kirjallisuuden suosittelijoina ja välittäjinä siirtyy uusille kirjastolaisten sukupolville? Miten vastavalmistunut kirjastoalan ammattilainen lähtee rakentamaan omaa kognitiivista kartastoaan, jonka avulla hahmottaa kirjallisuuden kenttää?

Sisällönkuvailun rajoja etsimässä

Kirjastonhoidollisina kaunokirjallisuuden koelmanhallinnan keinoina ovat olleet mm. erilaiset knoppikortistot, kaunokirjallisuuden lajeihin perustuva luokitus ja viimeisen kymmenen vuoden aikana myös sisällönkuvailu, etenkin ro-

”Jos asiakas on pitänyt vaikkapa Bo Carpelanin teoksesta *Axel* .....” David McDuffin käännös on saanut harvinaisen hienon kansikuvan, jonka on suunnitellut Mark Salwowski. Paladin Grafton Books 1991

maanien asiasanoitus. Edelleen suurin osa suomenkielisestä kaunokirjallisuudesta on systemaattisen sisällönkuvailun ulkopuolella, vaikka kirjastoissa onkin asiasanoitettu satunnaisesti myös vanhempaa kaunokirjallisuutta.

Kirjastojen nykyiset sisällönkuvailu- ja tietojärjestelmät eivät ota huomioon fiktiivisten aineistojen erityispiirteitä tiedontallennuksessa ja -haussa. Näiden aineistojen sisällönkuvailumetodiksi on otettu lähes sellaisenaan tietokirjallisuudelle kehitetty indeksointi, joka sopii huonosti kaunokirjallisuuden luonteeseen. Kaunokirjallisuuden tietopalveluun olennaisesti liittyviä assosiativisia suhteita ei myöskään voi esittää. Käyttäjän kannalta on ongelmallista sekin, jos hakua ei ole mahdollista kohdistaa

joko tieto- tai kaunokirjallisuuteen: hakutuloksissa ovat fiktio ja fakta iloisesti sekaisin.

Entäpä jos...

Kaunokirjallisuuteen kirjastoaineistona liittyys monia isoja kysymyksiä, jotka pitäisi ratkaista. Näitä ovat ainakin

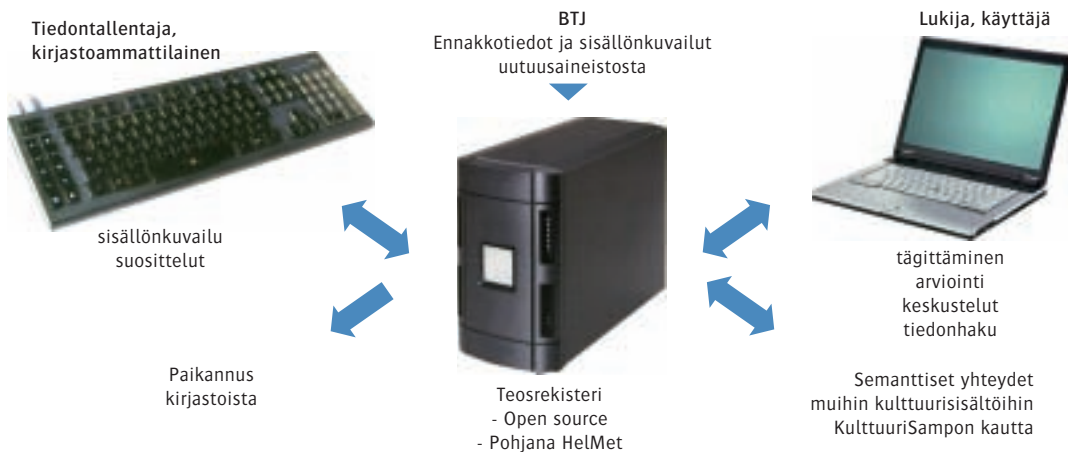
- sellaisten kaunokirjallisuuden tiedonhaun apuvälineiden kehittäminen, joissa otetaan huomioon fiktiivisten aineistojen erityispiirteet, ja joissa on mahdollisuus tuoda esiin myös teosten välisiä sukulaisuus- ja assosiaatioita ja kirjastoammattilaisten tekemiä suositteluja
- takautuva kaunokirjallisuuden systemaattinen sisällönkuvailu, jolloin myös vanhempi kaunokirjallisuus löytyy haussa ja kokoelmat tulevat aiempaa monipuolisemmin käyttöön
- päällekkäisen työn välttäminen: ei ole järkevää, että jokaisessa kirjastossa sisällönkuvailaan samoja teoksia omaan tietokantaan
- kirjastolaisten kaunokirjallisuuteen liittyvän hiljaisen tiedon tallentaminen ja näkyväksi tekeminen
- lukijoiden panoksen ja tietämyksen hyödyntäminen

Näiden ongelmien pohdinta on ollut lähtökohtana hankkeelle, jota Turun kaupungin kirjasto ja *Kirjastot.fi* koordinoivat ja jonka tavoitteena on rakentaa valtakunnallinen yleisten kirjastojen yhteinen kirjallisuuden verkkopalvelu. Tämän opetusministeriön rahoittaman hankkeen kunnianhimoisen tavoite on yrittää vastata ja löytää ratkaisu jollakin tavoin jokaiseen ylläesitettyyn kysymykseen. Ja löytää, kehittää ja tehdä mahdolliseksi jotakin sellaista, mistä vielä ei edes osata unelmoita.

Tiedot talteen!

Kaunokirjallisuuden verkkopalvelun sydän on sen funktionaalinen teosrekisteri, joka perustuu *HelMet*-järjestelmästä poimittuihin kaunokirjallisuusnimekkeiden luettelointitietoihin. Kustakin teoksesta on rekisterissä vain yksi tietue, joka sisältää tiedon eri painoksista, versioista, käännöksistä jne.

Teosrekisterissä hyödynnetään ontologioita ja muita semanttisia sovelluksia. Palvelua kehitetään yhteistyössä monialaisen *KulttuuriSampo*-projektin kanssa. Siinä rakennetaan verkkoon semanttista suomalaisen kulttuurisisältöjen infrastruktuuria. On tärkeää, että kirjastojen

Kaunokirjallisuuden verkkopalvelun teosrekisterin arkkitehtuuri.

kokoelmien sisällöt ovat mukana rikastamassa tätä kokonaisuutta.

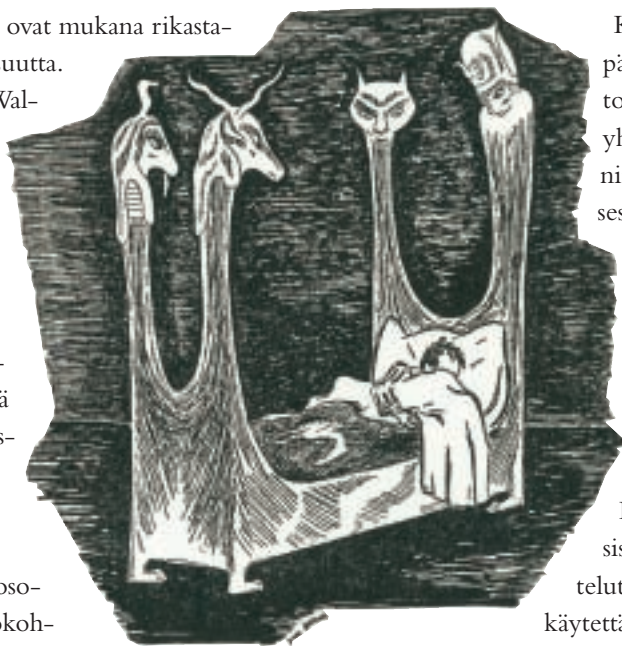
Esimerkiksi Mika Waltarin *Mikael Karvajalan* lukija voisi sitä kautta löytää tietoa keskiaikaisesta esineistöstä ja kartoista tai vaikkapa Turun keskiaikamarkkinoista sekä Waltarin henkilöhistoriasta.

Teosrekisteri on ensimmäinen suomalainen kirjastosovellus, joka on lähtökohdaisesti rakennettu käyttämään ontologioita sisällönkuvailussa. Tätä varten

teosrekisterille laadittiin metadataskeema, jossa määriteltiin tallennettavat tiedot sekä palvelussa käytettävät ontologiat. Määrittelytyössä lähtökohtana olivat fiktiivisen aineiston sisällölliset erityispiirteet. Tavoitteena oli myös, että hakutuloksista saataisiin jäsennellympiä. Ontologioihin perustuvaa sisällönkuvailua eli annotointia varten *Fiktiivisen aineiston verkkosanasto Kaunokki* käännettiin semanttisen webin sovellusten ymmärtämään muotoon.

Sisällönkuvailu – hajautetusti takautuvaa

Uutuusaineiston sisällönkuvailun palveluun sen valmistuttua tuottaa BTJ Finland Oy. Takautuvaan sisällönkuvailuun toivotaan kirjastolaisten osallistuvan omalla panoksellaan, näin he voivat saattaa tietämyksensä yhteiseen käyttöön. Tiedontalletusvaiheessa on mahdollista myös suositella kuvailtavaan teokseen jollain tasolla liittyviä muita teoksia.

Jim Brairin vinjettikuva Mika Waltarin "Neljä päivänlaskua" romaanin hollanninkieliseen laitokseen "Verdwaald op duizend wegen". Van Holkema & Warendorf. Amsterdam 1955

Kirjastoammattilaisten päissä oleva hiljainen tieto voidaan siis tallentaa yhteen paikkaan, jossa niistä parhaassa tapauksessa kasvaa rehevä tiedon metsä, jossa kuka tahansa voi vaeltaa. Tämä edellyttää talkoohenkeä, koordinointia ja yhteisiä pelisääntöjä sekä työstä saadun hyödyn oivaltamista. Kertaalleen tallennetut sisällönkuvailut ja suositelut ovat jatkossa kaikkien käytettävissä, ja voivat helpottaa monen kollegan asiakaspalvelutilannetta sekä lukijoiden itsepalvelua.

Sisällönkuvailut tallennetaan teosrekisteriin Teknillisessä korkeakoulussa kehitetyllä *Saha*-annotaatioeditorilla, jota muokataan Kaunokirjallisuuden verkkopalvelun tarpeisiin. Saha mahdollistaa asiansanojen poimimisen eri ontologioista. Vaikka tämä saattaa vaikuttaa monimutkaiselta, ei hätää. Sisällönkuvailutietojen tallentaminen ei edellytä semanttisen webin gurun tutkintoa, sillä Sahasta on mahdollista muovata varsin helppokäyttöinen tallennusalausta. Riittää, että luetteloi- ja osaa poimia relevantit termit ontologioista.

Entäs lukija?

Kirjasto 2.0 -ajattelulle keskeistä on kirjastonkäyttäjien näkemysten ja tietämyksen hyödyntäminen palveluiden tuottamisessa ja kehittämisessä. Kaunokirjallisuuden verkkopalvelussa lukijalle tarjotaan mahdollisuus mm. kuvailla ja suositella teoksia, arvioida niitä pistein tai sanallisesti, ylläpitää virtuaalisia hyllyjä sekä keskustella kirjoista.

Lukijoiden tekemän vapaamuotoisen sisällönkuvailun eli tägityksen avulla voidaan teok-
sista tuoda esiin asioita, joita ei aina tavoiteta
perinteisen sisällönkuvailun keinoin. Näin teos-
ten sisältöjä saadaan monipuolisesti esiin. Par-
haimmillaan tämä auttaa kehittämään virallisia
asiasanastoja ja ontologioita.

Yhteisöllisten ominaisuuksien täysimääräi-
nen hyödyntäminen edellyttää riittävän suurta
osallistuvien käyttäjien lukumäärää. Tällöin ku-
vailut ja arvioinnit ovat luotettavampia. Suuri
käyttöaste on omiaan innostamaan myös uu-
sia ja vähemmän aktiivisia käyttäjiä kantamaan
kortensa kehoon.

Osaksi arkea

Teosrekisteri ja muut Kaunokirjallisuuden verk-
kopalvelun osat ovat rajapinnoiltaan avoimia.
Niiden sisältämät tiedot ovat vapaasti muiden
järjestelmien käytettävissä. On tärkeää, että verk-
kopalvelu integroituu osaksi kirjastojen jokapäi-
väistä toimintaa ja tietoteknistä infrastruktuuria.

Yhteys kirjastojärjestelmiin rakentuu alku-
vaiheessa *Frank*-monihaun kautta, mutta jatkos-
sa on syytä rakentaa kiinteämpi yhteys kirjas-
tojärjestelmien ja verkkopalvelun välille. Näin

palveluun tallennetut sisällönkuvailut ovat käy-
tettävissä monesta lähteestä, ja niistä saadaan
mahdollisimman suuri hyöty.

Toimiva palvelu innostaa lukijoita ja kirjas-
tolaisia kartuttamaan sen sisältöjä. Kuvailujen
runsaus ja löytämisen ilo tuovat palvelulle lisää
käyttäjiä. Parhaimmillaan syntyy positiivinen
kehä, ja palvelu houkuttelee lukemaan ja käyt-
tämään kirjastojen kokoelmia entistä monipuo-
lisemmin. □

Linkkejä:

Ontologisoidun Kaunokin "alphaversio"
(KulttuuriSammon sisäisessä testivaiheessa):
<http://www.yso.fi/onki/kaunokki/>

KulttuuriSampo edeltäneen FinnONTO -projektin
(2003–2007) tuloksia:
<http://www.seco.tkk.fi/projects/finnonto/index.fi.php>

KulttuuriSampo -hankkeen esittelysivut:
<http://www.seco.tkk.fi/applications/kulttuurisampo/>

Kaunokirjallisuuden verkkopalvelusta Kirjasto-Wikissä:
http://wiki.kirjastot.fi/index.php/Projekt_i_Kaunokirjallisuushanke

Kaisa Hypén, informaattikko
Alex Spåre, projektisuunnittelija
Turun kaupunginkirjasto
Kirjallisuuden verkkopalvelu -projekti

Kapakkakirjastot

Kodikkuutta ja sen myötä juomien myyntiä lisätäkseen on kymmeniin Helsingin ravintoloihin ja pubei-
hin hankittu kirjakokoelmia. Osa niistä lienee peräisin kuolinpesistä, niitä ei ole järjestetty eikä kirjoja
yleensä kukaan luekaan. Kannas-nimisen ravintolan kokoelmassa olikin pääasiassa englanninkielistä
talous- ja oikeuskirjallisuutta, mutta joukossa muutama suomenkielinen romaani. Otin niistä valkoviinin
seuraksi Ville Paakonmaan *Taivas* kuvastuu veteen, jonka Pellervo kustansi 1956. Kirjassa oli Maata-
louskirjaston leima ja signum, mutta ei merkintää, että olisi poistettu kokoelmasta. **Helka**-tietokannas-
sa sitä ei enää ollut. Luin tämän huutolaispojan elämäkuvauksen. Sen omaperäinen ja hieno kieli, tun-
teiden ja ajatusten havainnointi ja työnkuvaukset olivat varsin samankaltaisia kuin F. E. Sillanpäällä.
Kansankuvauksena se oli **Hurskaan kurjuuden** veroinen, mutta omakohtaisempi ja siksi kiinnostavampi.

ESKO RAHIKAINEN

Talo Pompejissa

Professori Heikki Solinin klassillisen filologian ja arkeologian keväisistä kirjalahjoituksista on tullut jo käsite ja osa Kansalliskirjaston historiaa. Vapunaattona oli kirjaston tiloihin kokoontunut joukko Solinin työtovereita ja kirjaston edustajia. Ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm painotti kiitossanoissaan lahjoitusten suurta merkitystä kirjastolle, ja kohotimme yhdessä maljan lahjoittajan ja koko Helsingin yliopistossa hyvin edustetun tieteenhaaran kunniaksi.

Professori Solin esitteli teoksia ja totesi italialaisia ja saksalaisia olevan runsaasti, mutta "saidat" britit loistavat poissaolollaan. Kansikuvat ja kirjojen nimet kertovat Rooman huviloista ja palatseista, antiikin jälkivaikutuksesta 1500-luvun Italiassa, antik-

viteettien historiasta. Esimerkkinä teoksista Napolin Kansallismuseon luettelo **Le Collezioni del Museo Nazionale di Napoli** ja antiikin Tivolin kaupunkia käsittelevä **Libro dell' antica città de Tivoli e di alcune famose ville**.

Pompejia käsittelevät teokset ovat itsestäänselvyyksiä, onhan kaupunki antiikintutkijoille todellinen aarre, koska säilyi niin hyvin. Amos Andersonin taide-museon tämän kevään näyttely "Talo Pompejissa" on osoituksena myös yleisön kiinnostuksesta.

Kuriositeettina lahjoitusteoksissa on mainittava ulkofennicaan kuuluva "Baltian meren Homeros" eli italialaisen ydinvoimainsinöörin ja klassillisen kreikan kulttuurin harrastajan Felice Vincin **Omero nel Baltico. Saggio sulla geografia omerica**, jossa esitettyjä teorioita monet pitävät humpuukina, toiset taas kiinnostavana keskustelunavauksena siitä ovatko Iliaan ja Odysseijan tapahtumapaikat Itämeren piirissä. Onhan siitä yhtenä todisteena (Wettenhovi-Aspan tapaan) Troija ja Toija -nimien samankaltaisuus, joka on saanut Vincin päättelemään, että Troijan muinainen sijainti on Kiskon kuntakeskuksen Toijan paikalla! (www.kiskoseura.fi/trojija). Markkinointia ja ajatuksiensa leviämistä edistääkseen **Omero nel Baltico** ja sen kirjoittaja esiintyy myös Wikipediassa ja YouTubessa Itämeren aaltojen ja klassillisen musiikin homeerisesti pauhataessa. Kun teoria ensi kertaa tuli julkisuuteen 1993, kiirehtivät kiskolaiset kirjoittamaan ja esittämään näytelmän **Toijan Helena!**

Mutta kuriositeetit sikseen. Kahteen sataan teokseen nouseva lahjoitus edustaa alan vankkaa tutkimusta ja sen tuloksien esittelyä. Tehtyjen työtuntien ja asiaan paneutumisen määrä on tavaton, mutta mitä se silloin onkaan kansalliskirjastojen kaltaisten muistiorganisaatioiden kokoelmaholvien kaikkia teoksia ajatellen. Ihmisen hengen, uteliaisuuden, ymmärryksen, tarmon ja tahdon historiaa.

ESKO RAHIKAINEN

KUVA: KARI TIMONEN

Ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm, professori Heikki Solin ja vararehtori Hannele Niemi. Ekholmin kädessä Felice Vincin "Omero nel Baltico".

Viipurin pyöreä torni kadonneen ja nyt löydetyn Lottalaulukirjan kanssa.

Kadonneen Lottalaulukirjan jäljillä?

Kansalliskirjastoon tuli maaliskuussa 2008 poikkeuksellinen kirjakysely. Harri Hirvi Jyväskylän yliopiston kirjastosta tiedusteli Lotta Svärdin laulukirjaa vuodelta 1944. Hirvi kirjoittaa kirjaa suomalaisista naisista äänilevyllä vuosina 1902–1959, ja kertoi lukeneensa Armi Klemetin muistelmateosta *Välähdyksiä elämästäni*, jossa Klemetti mainitsee toimittaneensa vuonna 1944 *Uusi Lottalaulukirja* -nimisen teoksen. Klemetin kertoman mukaan kirja ei kuitenkaan koskaan ehtinyt ilmestyä, sillä koko painos poltettiin¹. Syynä tähän oli se, että Lotta Svärd-järjestö lakkautettiin vuonna 1944 välirauhansopimuksen nojalla. Hirvi tiedusteli, löytyisikö Kansalliskirjastossa mitään tietoa tästä tapauksesta vai onko kirja kadonnut jäljettömiin.

Laulukirjaa etsittiin ensin Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelmista. Käsikirjoituksista sitä ei löytynyt, mutta koska kyseessä saattoi olla painettu teos, etsintää jatkettiin kansalliskokoelman puolelta. Mielessä pyöri kysymys siitä, olisiko mahdollista, että kirjapaino olisi ehtinyt toimittaa lain määräämät vapaakappaleet Helsingin yliopis-

ton kirjastoon ennen kuin painoerä olisi hävitetty?

Uusi Lottalaulukirja nimistä teosta ei löytynyt kansalliskokoelmasta. Sen sijaan Fennica-tietokannasta löytyi tieto vuonna 1944 Lappeenrannassa painetusta, Lotta Svärdin kustantamasta 143-sivuisesta kirjasta *Isänmaallisia lauluja*. Ainakin tämän kirjan olisi siis löydettävä vaikka tietokannassa ei kirjalle sijaintipaikkaa kokoelmassa mainitakaan. Mutta tätäkään nimekettä ei etsinnöistä huolimatta löytynyt.

Mikä nyt neuvoksi? ... Kirjapainoluettelot! Kirjapainot toimittavat vapaakappalelähetysten mukana listan toimitetuista painanteista. Kaikki kirjapainojen vuoden 1944 lähetyksistä löytyivät varastosta siististä nahkaselkäisestä sidoksesta. Paikkakunnittain järjestettyjä luetteloita selaamalla löytyi Lappeenrannan kohdalta Oy. Etelä-Savon lähetysluettelot. Luettelosta painotuotteista ajanjaksolta 1.4.–30.9.1944 löytyi seuraava lyhyt tieto: *Lauluja*, tilaaja Lotta Svärd. Onko tässä nyt se mitä etsitään? Ehkä kirja ei olekaan kadonnut jäljettömiin, sillä ainakin jotain Lotta Svärdin tilaamaa on toimitettu Helsingin yliopiston kirjastoon loppuvuodesta

¹ "Helsingissä johdin Lauluviikkoa, 50-henkistä sekakuoroa ja 100-henkistä Lottakuoroa, joilla oli sama innoituksen kohde molemmilla: pyhä isänmaa. Näiden kuorojen toiminta ei lakannut vapaaehtoisesti, meidät vaiennettiin, ja juuri valmistunut toimittamani Uuden Lottalaulukirjan koko painos, 20-tuhatta kappaletta, poltettiin." (Armi Klemetti: *Välähdyksiä elämästäni*, 1963, s. 86)

1944! Ja kirjan nimi olisikin *Lauluja*? Etsintä jatkui jälleen uusien tietojen avulla.

Kansalliskokoelman pienpainatekokoelmasta löytyi kaksi pientä vihreäkantista laulukirjaa, jotka molemmat on painettu Oy. Etelä-Savon kirjapainossa vuonna 1944. Lotta Svärdiä ei kummassakaan mainita. Mitä nämä laulukirjat ovat? Käyn uudelleen läpi kaikki Oy. Etelä-Savon lähetykselistat vuodelta 1944. Mitään muita laulukirjoja kuin Lotta Svärdin tilaama niissä ei mainita. Toisen vihreäkantisen kirjasen sivut täsmäävät kansallisbibliografian tietoihin. Voisiko tässä olla etsitty laulukirja? Mielenkiintoista on se, että kirjan kanteen ei ole painettu nimekettä. Sen sijakanen yläreunaan on lyijykynällä kirjoitettu *Isänmaallisia lauluja* ja sen alle vielä *Lauluja*. Kirjaa selatessa huomaa, että laulut on ryhmitelty aiheittain ja otsikoitu väliotsikoin. Ensimmäisen osion otsikko on *Isänmaallisia lauluja*, ja tämä on ilmeisesti päätetty ottaa kirjan nimeksi kansallisbibliografiaa tehdessä. Tässä vaiheessa on kirjastossa täytynyt olla tieto siitä, että kirjan tilaaja on ollut Lotta Svärd.

Kansallisbibliografian, kirjapainoluettelon ja kokoelmassa olevan kirjasen tiedot yhdistämällä voisi hyvinkin uskoa, että kyseessä on yksi ja sama laulukirja. Mikäli näin on, jää arvailun varaan mitä tuolloin vuonna 1944 on tapahtunut. Onko

kirjapainosta ehditty lähettää Helsingin yliopiston kirjastoon lain määräämät vapaakappaleet ennen kuin koko painos on hävitetty? Jos näin olisi käynyt, miksi kirjaan ei ole painettu kirjan nimeä eikä kustantajaa? Olisiko sittenkin voinut käydä niin, että kirjasta on tarkoituksella lähetetty vapaakappaleet uusilla kansilla varustettuna? Vai onko kenties koko painoerä säästetty uusilla kansilla varustettuna? Entä miksi kirjasia on kaksi, samanlaisin kansin, mutta joiden sisältö on eri? Entä kirjan sisältö, isänmaallisten ja kotiseutuhenkisten laulujen lisäksi joukkoon mahtuu monta hyvinkin kepeää laulua – kuinka ne sopivat kuvioon? Asian selvittäminen vaatisi lisätutkimuksia mutta eri vaihtoehtojen miettiminenkin on jännittävää.

Kokoelmissa työskentelevänä kirjastonhoitajana voi myös olla iloinen siitä, että vapaakappaleaineistojen käsittely on hoidettu huolella ja ammattitaidolla. Yli kuusikymmentä vuotta sitten hyvin tehty työ auttoi näinkin pitkälle asian selvittämisessä. Emme kerää, järjestä ja dokumentoi aineistoja vain tämän päivän käyttäjiä varten vaan myös tulevat käyttäjät – ja kollegat! – mielessä pitäen. □

EVA-LIISA LEPPÄNEN

Kirjastonhoitaja, kansalliskokoelma
Kansalliskirjasto

Darwinin kirjan myynti

Tiinan hauskoissa trivioissa (Kansalliskirjasto 1/2008) kerrottiin, että Darwinin *Lajien synnyn* ensimmäinen painos (1859) myytiin loppuun päivässä. Tämä on yleinen käsitys, mutta kaipaakaan täsmennystä. Richard B. Freeman, joka tunnettiin yhtä pikkutarkkana kuin arvostettunakin Darwinin tutkijana, mainitsee kirjassaan *The Works of Charles Darwin* (2.p. 1977), että Darwinin teoksen *On the Origin of Species* ensipainosta oli myynnissä marraskuussa 1859 vain 1170 kappaletta, koska 1250 kappaleen painoksesta tekijä oli saanut kaikkiaan 32 kappaletta, arvostelijat 41 ja tekijänoikeustoimisto viisi. Darwin itse merkitsi päiväkirjaansa: ”1250 kappaletta painettu. Ensimmäinen painos ilmestyi 24. marraskuuta, ja kaikki kappaleet myytiin samana päivänä.” Freeman huomauttaa, että kukaan ei todellisuudessa voinut tietää, kuinka monta eri kirjakauppoihin lähetettyä kirjaa itse asiassa myytiin saman tien. Tilauksia tuli kuitenkin sen verran, että kustantaja Murray saattoi jo seuraavan vuoden alussa julkaista toisen, hieman korjatun painoksen.

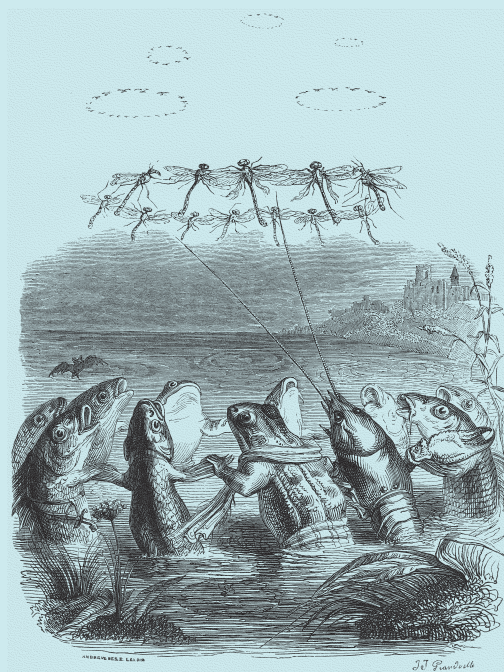
ANTO LEIKOLA

Tiinan triviitit

1. Lukekaa Jonathan Swiftin kirjan **Gulliverin Matkat** kappaleesta 3 ”Matka Laputaan”. Sen teksti kuuluu: ”He ovat myös löytäneet kaksi pienempää tähteä, tai satelliittia, jotka kiertävät Marsin ympäri, joista sisempi on tarkalleen kolme kertaa oman ympärysmittansa päässä planeetasta ja ulompi viisi kertaa”.

Tässä ei sinänsä ole mitään kummallista, paitsi että Gulliverin matkat julkaistiin 1726 ja Marsin kaksi kuuta löysi amerikkalainen astronomi Asaph Hall vuonna 1877!

2. Kenraali Lew Wallacen **Ben-Hur**, joka julkaistiin vuonna 1880, oli ensimmäinen romaani, jonka paavi on siunannut.
3. Sigmund Freudin tärkeimpiin kuuluva teos **Unien Tulkinta** (1899), tuotti hänelle ainoastaan 209 dollaria. Koko 600 kappaleen painoksen myymiseen kului kahdeksan vuotta.
4. Henri Matissen teos **Le Bateau** riippui New Yorkin Modernin Taiteen Museossa 47 päivää ylösalaisin, ennen kuin kukaan huomasi sitä.
5. Paganini julkaisi ainoastaan viisi sävellystään elämänsä aikana. Hän ei uskonut että kukaan kykenisi soittamaan sävellyksiään, ja tuolloin kukaan ei todellakaan kyennyt siihen.
6. Vincent Van Goghin tiedetään myyneen vain yhden tauluistaan elinaikanaan.
7. Cyrano de Bergerac oli todellinen henkilö. Hän eli noin 1620–1655, hänellä oli iso nenä ja hän taisteli kaksintaistelussa. Hän oli myös science fiction kirjailija, joka on historian ensimmäinen henkilö, joka kuvasi raketin, joka kuljettaisi ihmisen avaruuteen.
8. William Shakespeare käytti sanavarastossaan 29 066 eri sanaa. Keskimäärin (enlantia käyttävä) ihminen käyttää noin 8 000 sanaa.
9. Auguste Rodinin veistos **Ajattelijä** ei oltu ajateltu ollenkaan esittämään miestä ajatuksissaan. Veistoksen oli tarkoitus esittää Dante Aligheria.
10. Miguel de Cervantes Saavedran teos **Don Quijote** maailman eniten käännetty teos, Raamatun jälkeen.

Grandville: Scènes de la vie privée publique des animaux. Paris 1842.

TIINA JÄRVILEHTO

Kansalliskirjasto mukana rakentamassa suomalaista semanttista webiä

Suomalainen suurhanke FinnONTO – Suomalaisen semanttisen webin ontologiat – on nyt saanut Tekesiltä jatkorahoitusta vuoteen 2010 saakka. Kansalliskirjasto on ollut mukana tässä hankkeessa vuodesta 2004 lähtien ja on jatkokaudella hankkeen suurin yksittäinen rahoittaja. Kansalliskirjaston kiinnostus kohdistuu ennen muuta ontologiakehitykseen, joka on luonnollista jatkoa sen perinteisesti ylläpitämille asiasanastoille (YSA, Allärs, MUSA ja CILLA), sekä ONKI-ontologiapalveluun, joka tulee tarjoamaan monipuolisempia käyttömahdollisuuksia kuin Kansalliskirjaston laajalti käytetty, mutta tekniikaltaan jo vanhanaikainen VESA-verkkosanasto.

Historiallisen laaja tutkimushanke

FinnONTO-hanke oli tiettävästi Tekesin historian laajin yrityskonsortion koolla mitattuna (37 eri rahoittajaa), ja se sai useita kansainvälisiä ja kotimaisia tunnustuksia, kuten alan tutkijayhteisön **Semantic Web Challenge** -palkinnon Japanissa ja pääministerin kunniamaininnan innovatiivisimmasta verkkosovelluksesta **Laatua verkkoon** -kilpailussa.

FinnONTO:ssa käynnistynyt semanttisen webin tutkimus- ja kehitystyö jatkuu FinnONTO:akin laajemmassa Semantic Web 2.0 -jatkohankkeessa (Tekes ja 38 muuta rahoittajaa). Sen tavoitteena on Web 2.0:n ja semanttisen webin teknologioiden yhdistäminen ja hyödyntäminen yhteisöllisissä verkkopalveluissa – ajatus joka oli idullaan jo FinnONTO:ssa.

Kohti kansallista sisältöinfrastruktuuria

Kansallisen FinnONTO-hankkeen 2003–2007 tavoitteena oli luoda maahamme suomenkieleen perustuva ontologiaperustainen ”sisältöinfrastruktuuri”, jonka avulla eri alojen erilaisten sisältöjen yhteentoimivuus olisi mahdollista. Hankkeessa kehitettiin uusinta web-tekniologiaa ja sovelluksia. Samalla innovoitiin uudenlainen yhteistoimintaan perustava ajattelumalli verkkosisältöjen julkaisemiseen webissä, joka samanaikaisesti voi parantaa verkkopalveluiden laatua loppukäyttäjille ja tehostaa eri alojen tietosisältöjen tuotantoprosessia ja työnjakoa. Esimerkkinä semanttisen webin uusista mahdollisuuksista toteutettiin mm. prototyypit semanttisista portaaleista **MuseoSuomi.fi**, **KulttuuriSampo.fi** ja **TerveSuomi.fi**.

Kansallinen ontologiakirjasto ONKI

KulttuuriSampo.fi:n ja **TerveSuomi.fi:n** kaltaisten laaja-alaisten järjestelmien edellytyksenä ovat kansallisella tasolla sovitut, yhteentoimivat metadataskeemat ja ontologiat.

FinnONTO:ssa valmistui prototyyppinä joukko toisiinsa kytkeytyviä kansallisia ontologioita. Näistä merkittävin on Kansalliskirjaston Yleiseen suomalaiseen asiasanastoon YSAan perustuva, n. 20 000 toisiinsa kytkeytyvän käsitteen Yleinen suomalainen ontologia YSO, sekä tätä tarkentavat sovellusalakohtaiset ontologiat, kuten valokuvausalan VALO, maa- ja metsätalouden AFO, museoalan MAO ja Maanmittauslaitoksen paikannimirekisteriin perustuva, 800 000 paikannimeä sisältävä Suomalainen paikkaontologia SUO.

Ontologiat liittyvät toisiinsa muodostaen kansallisten ontologioiden verkoston, mikä mahdollistaa eri alojen sisältöjen yhdistämisen ja hyödyntämisen semanttisessa webissä. Ontologiaverkoston kustannustehokkaaseen käyttöönottoon yrityksissä ja muissa organisaatioissa kehitettiin prototyyppi kansallisesta ONKI-ontologiapalvelusta, jonka ensimmäiset kaupalliset sovellukset ovat valmistumassa. ONKI:n avulla ontologiat saadaan vaivattomasti hyötykäyttöön Web 2.0 -mash-up-tekniikoilla hieman vastaavaan tapaan kuin esimerkiksi Google Maps -karttapalvelut.

YSO ja ONKI ovat olleet jo jonkin aikaa testikäytössä ja jatkohankkeessa on tarkoitus kehittää niitä edelleen saadun palautteen perusteella. Myös monikieliseen tiedonhakuun tarvittavia tekniikoita aiotaan tutkia ponnostamalla Yleisen suomalaisen asiasanaston ruotsinkielisen version **Allärsin** ontologisointiin. □

Lisätietoa hankkeista verkkosivuilla

FinnONTO <http://www.seco.tkk.fi/projects/finnonto/>
Semantic Web 2.0 <http://www.seco.tkk.fi/projects/sw20/>

LAILA HEINEMANN

Teksti perustuu pääosin hankkeen vetäjän, professori Eero Hyvösen katsaukseen, joka on luettavissa kokonaisuudessaan osoitteessa <http://www.seco.tkk.fi/events/2008/2008-01-25-finntonto/FinnONTO-2008-01-25.pdf>

KUVA ARI AALTO

Valtioneuvos Riitta Uosukainen avasi Intohimona kirjat -keräilynäyttelyn ja totesi puheessaan: "Näyttelyiden avaaja oppii jokaisesta tehtävästään. Tällä erää ihastuin itselleni uuteen sanaan efemerit eli päiväperhokset, hetken elävät pienpainatteen, jotka ovat saaneet tärkeän sijansa. Markus Brummer-Korvenkontio on kirjoittanut hellyttävästi lasten ja nuorten maailmaan liittyvästä keräilystä. Kauneus ja kulttuuriperintö kuuluu jo pienille; lahjapapereita, kiiltokuvia, sarjakuvia, pelejä voi kerätä. Miten tärkeitä olivat tulitikkuetiketit ja autonkuvat aikanaan ..."

KUPOLISALISSA JA KANSALLISKIRJASTON GALLERIASSA

Kaksoisnäyttely
15.5.–15.11.

Intohimona kirjat

Kirjojen kerääjiä 1600-luvulta nykypäivään.

Näyttelyn suunnittelu:

prof. Markus Brummer-Korvenkontio, kirja-
kauppias Andrew Eriksson, toimitusjohtaja Ilkka
Paatero, prof. Heikki A. Reenpää, prof. Jukka
Sarjala.

Kansalliskirjasto:

Sirkka Havu, Harri Ahonen, Inkeri Pitkäranta.

Kupolisalissa:

Kansalliskirjaston keräilijäkokoelmia.

Galleriassa:

nykykeräilijöitä.

Näyttelyn liittyy kesällä ilmestyvä julkaisu ja
luentosarja syksyllä.

KAHVILASSA

14.6.–20.9.

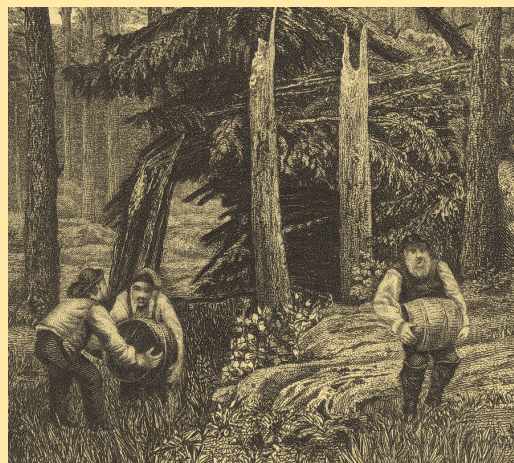
Vaan ei vallesmannille!

Korpirojusta Koskenkorvaan.

Näyttelyn suunnittelu: Esko Rahikainen.

Le livre d'images parlantes. Varhaisin äänikirja julkaistiin noin 1880. Naruista vedettäessä kuuluu eläinten ja vauvan ääniä. Intohimona kirjat -näyttely.

Salaviinanpolttajat Loviisan saaristossa. En resa i Finland. Helsingfors 1873.

ROTUNDASSA

26.2.–30.6. (HUOM! Esilläoloaika jatkettu)

Seitsemän askelta Viron-Suomen sillalla

70 vuotta virallista kulttuuriyhteistyötä.

90 vuotta Suomen ja Viron valtiollista itsenäisyyttä.

Yhteistyössä Viron kansalliskirjaston ja Tuglas-seuran kanssa.

1.8.–5.11.

Veli Giovanni

Hillari Johannes Viherjuuri (1889–1949) – suomalaisen pilalehdistön, sarjakuvan ja lehtien ajanvietesivujen pioneeri.

Näyttelyn suunnittelu: Toimittaja Ville Hänninen.

Näyttelyt avoinna:

kesä-elokuussa ma–pe 9–18, la 9–16

(heinäkuussa la suljettu).

Vapaa pääsy.

Näyttelyiden opasvaraukset:

Sisko Vuorikari, puh. (09) 191 22671

sisko.vuorikari@helsinki.fi

KANSALLISKIRJASTO

Unioninkatu 36, 00170 Helsinki

KIERTONÄYTTELYJÄ:

Mikael Agricola

Mikael Agricolan elämä ja teokset. 2007.

ABC

Agricolan Abc-kiriasta nykyaapisiin. 2002.

J. V. Snellman – eurooppalainen ajattelija

2006.

Lisätietoa: www.kansalliskirjasto.fi

Tilaukset: Sisko Vuorikari, puh. (09) 191 22671,

sisko.vuorikari@helsinki.fi

VERKKONÄYTTELYJÄ

www.kansalliskirjasto.fi

Nuolenpäistä aakkosiin

Ammi ja Toivo

– multimediateos Alma ja Toivo Kuulan elämästä

Kiehtova kirja

Kirjahistoriallinen verkkoteos

Lisätietoja näyttelyistä ja tapahtumista:

Kulttuurikoordinaattori Inkeri Pitkäranta,

puh. (09) 191 22738 inkeri.pitkaranta@helsinki.fi

KUVA KARI TIMONEN

Suomen sarjakuvaseura on myöntänyt vuoden 2008 Puupäähattu-palkinnon Juho Juntuselle. Hän on piirtänyt sarjakuvia mm. Pakkasikaan, Pekka Gronowin julkaisemaan Jymy-lehteen ja pilakuvia Soundi-lehteen. "Provokatiivisuudestaan huolimatta Juntunen on harvoin ilkeä, pikemminkin hän näyttää yleisiä harhaluuloja ja uskomuksia naurettavassa valossa."

KUVA KARI TIMONEN

Suomella ja Ambomaalla on jo Martti Rautasen ja muiden lähetyssaarnaajien ajoista ollut läheiset kulttuurisuhteet ja pidetäänpä heitä maan kirjakielen kummeinakin. Kansalliskirjastossa on myös erillinen Namibia-kokoelma. Namibian kansalliskirjaston johtaja Ellen Namhila vieraili ylikirjastonhoitaja Kai Ekholmin vieraana huhtikuussa.

KUVA KARI TIMONEN

Pohjoismaiden kansalliskirjastojen johtajat vierailivat Helsingissä 22.5. Noron-kokouksessa ja suostuivat yhteiskuvaan Kansalliskirjaston lukusalin portaikkoon.